

Cena 40 Kč

čtenář

MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

100 let od vydání prvního knihovního zákona v Československu

1

2019

ročník 71

CÍRKEVNÍ KNIHOVNY

- Osudy klášterních knihoven po akci „K“
- Malá úvaha o farních knihovnách

PRVNÍ KNIHOVNÍ ZÁKON – 100 LET

- Knihovny a knihovní zákon 1919 ve Středočeském kraji
- Příbram – Knihovna v sirotčinci
- Veřejná knihovna v Rakovníku
- Stěhování knihovny po městě v Mladé Boleslavi
- Změna kritérií soutěže Městská knihovna roku
- Workshop pro metodiky knihoven v Liberci

**„Loupež za bílého dne“
(osudy klášterních knihoven
po akci „K“) s. 3–9**

← a. č. V-1910 MV, „Knotte František a spol.“, obálka s doličným materiálem, poházené knihy v místnosti č. 40 ve Strahovském klášteře, 1950, s. 23
↓ a. č. V-1910 MV, „Knotte František a spol.“, obálka s doličným materiálem, narovnané knihy v klášteře v Kadani

Foto: Archiv bezpečnostních složek, fond Sběrka Správa vyšetřování STB vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-1910 MV

**Pátý workshop pro metodiky knihoven
v Liberci s. 19–20**

↓ Pohled do auditoria během vystoupení
B. Konvalinkové, ředitelky KVK v Liberci

Foto: archiv KVK v Liberci

Finsko – Helsinky s. 21–23

↓ Interiér zbrusu nové knihovny Oodi, která byla v Helsinkách otevřena počátkem prosince 2018

Foto: Paula Schuth, Helsinky

**Lekce pro práci dětských čtenářů
s konkrétními knihami s. 24–26**

Školní čtenářské kluby vznikají v ČR ve spolupráci neziskové organizace Nová škola, o. p. s. s knihovníky a pedagogy →

Foto: Ondřej Polák

Vůně knih, kávy a benzínu s. 36–38

↑ V podkroví budovy bývalé fary v Dolním Bousově, která už 10 let slouží jako knihovna, při ztvárnění komiksových úkolů

Foto: archiv J. W. Procházky a K. Smolíkové

Téma – Církevní knihovny

3 „Loupež za bílého dne“ (osudy klášterních knihoven po akci „K“) | Luboš Kokeš, Marcela Strouhalová

10 Malá úvaha o farních knihovnách | Markéta Hlasivcová

Události

9 Výstava 200 let České čtenářské společnosti radnické | Martina Košanová, René Keller

14 Městská knihovna roku 2018 – mezi benchmarkingem a mystery shoppingem | Vít Richter

19 Pátý workshop pro metodiky knihoven v Liberci | Zuzana Kantová

Lidé kolem Čtenáře

12 Kateřina Bobková: 21 let v rytmu Čtenáře

Stáže v zahraničí

21 Finsko – Helsinky | Jan Kamenický

Dětské čtenářství

24 Lekce pro práci dětských čtenářů s konkrétními knihami | Filip Šebek

26 Knižky i pohlázení agamy vousaté | Zlata Houšková

První knihovní zákon – 100 let

27 Knihovny a knihovní zákon 1919 ve Středočeském kraji | Radek Liška

29 Veřejná knihovna v Rakovníku za 1. republiky | Roman Hartl

30 Stěhování po městě – historie veřejné knihovny v Mladé Boleslavi | Lucie Šnajdrová

31 Knihovna v sirotčinci | Naděžda Čížková

Recenze

33 Užitečná publikace pro zřizovatele knihoven i knihovníky | Vít Richter

34 Vstupte do literárního doupu | Lenka Šimková

Kronika

35 Vzpomínka na Halinu Molinovou

Knihovnický cestopis aneb Walkerovi na cestách po knihovnách (1. část)

36 Vůně knih, kávy a benzínu | Jiří W. Procházka a Klára Smolíková

39 Ze světa | Roman Giebisch

40 Literární výročí Únor | Milan Valden

ELEKTRONICKÁ VERZE A ARCHIV ČTENÁŘE — <http://ctenar.svkk1.cz>

CONTENTS

Topic – Church libraries

3 „Daylight robbery“ (the fortunes of monastery libraries after K-Day) | Luboš Kokeš, Marcela Strouhalová

10 A brief reflection on parish libraries | Markéta Hlasivcová

Events

9 Radnice Bohemian Reading Society Bicentennial Exhibition | Martina Košanová, René Keller

14 Municipal Library 2018 – between benchmarking and mystery shopping | Vít Richter

19 Fifth workshop for library methodologists in Liberec | Zuzana Kantová

People around Čtenář

12 Kateřina Bobková: 21 years to the beat of Čtenář

Educational trips abroad

21 Finland – Helsinki | Jan Kamenický

Children's reading

24 Lessons for child readers working with specific books | Filip Šebek

26 Books and stroking bearded lizards | Zlata Houšková

First Libraries Act – centenary

27 Libraries and the Libraries Act 1919 in the Central Bohemian Region | Radek Liška

29 The public library in Rakovník during the First Republic | Roman Hartl

30 Moving round town – the history of the public library in Mladá Boleslav | Lucie Šnajdrová

31 Library at an orphanage | Naděžda Čížková

Reviews

33 Useful publication for librarians and library founders | Vít Richter

34 Enter a literary den | Lenka Šimková

Chronicle

35 Remembering Halina Molinová

Libraries travelogue: The Walkers' library travels (Part 1)

36 The smell of books, coffee and petrol | Jiří W. Procházka and Klára Smolíková

39 From the World | Roman Giebisch

40 Literary anniversaries February | Milan Valden

INHALT

Thema – Kirchenbibliotheken

3 „Ein Raub in der Tageszeit“ (Schicksale der Klosterbibliotheken nach der Aktion „K“) | Luboš Kokeš, Marcela Strouhalová

10 Eine kleine Erwägung über die Pfarrbibliotheken | Markéta Hlasivcová

Ereignisse

9 Ausstellung: 200 Jahre der Tschechischen Lesegesellschaft in Radnice | Martina Košanová, René Keller

14 Die Stadtbibliothek des Jahres 2018 – zwischen Benchmarking und Mystery Shopping | Vít Richter

19 Der fünfte Workshop für Methodiker aus Bibliotheken in Liberec | Zuzana Kantová

Menschen um Čtenář

12 Kateřina Bobková: 21 Jahre im Čtenář Rhythmus

Auslandsaufenthalt

21 Finnland – Helsinki | Jan Kamenický

Kinderleserschaft

24 Eine Lektion für die Arbeit der Kinderleser mit konkreten Büchern | Filip Šebek

26 Bücher und auch ein Streicheln von der Farbartagame | Zlata Houšková

Das erste Buchgesetz – 100 Jahre

27 Bibliotheken und das Buchgesetz 1919 in der Mittelböhmischen Region | Radek Liška

29 Die Öffentliche Bibliothek in Rakovník in der Erste Republik | Roman Hartl

30 Ein Umzug in der Stadt – die Geschichte der öffentlichen Bibliothek in Mladá Boleslav | Lucie Šnajdrová

31 Eine Bibliothek im Kinderheim | Naděžda Čížková

Rezeension

33 Eine nützliche Publikation für Bibliothekstifter und Bibliothekare | Vít Richter

34 Betretet die literarische Höhle | Lenka Šimková

Chronik

35 Eine Erinnerung an Halina Molinová

Ein bibliothekarische Reisebericht oder die Familie Walker auf Reisen durch Bibliotheken (1. Teil)

36 Der Duft von Büchern, Kaffee und Benzin | Jiří W. Procházka und Klára Smolíková

39 Aus der Welt | Roman Giebisch

40 Literarische Jahrestage Februar | Milan Valden

OD REDAKČNÍHO STOLU

Vážené čtenářky, vážení čtenáři, z připomínání milníků české knihovnické i jiné historie ještě letos nevyjdeme. Po roce stého výročí založení republiky a dovršení sedmdesáti let trvání časopisu *Čtenář* jsme plynule přešli ke stému výročí vydání prvního knihovního zákona v Československu. V redakci se na to pečlivě připravujeme už od léta a jen díky takovému předstihu se podařilo to, co se zpočátku jevílo jako téměř nemožné či nepravděpodobné a co nakonec můžete vidět na obálce i v nové rubrice. Každý měsíc budou fotografiemi i texty připomenuty knihovny, které právě v souvislosti s tímto zákonem vznikly a rozvíjely se v jednom z krajů – začínáme krajem Středočeským.

V roce 2019 vás čekají i další novinky. Rubrika o stářích v zahraničních knihovnách z pera pracovníků Knihovny FF UK vám, jak věříme, přinese inspiraci s praktickými postřehy a zkušenostmi z cest, v tomto čísle vás zavede do Helsinek a Finska. Po knihovnách v Čechách se zase můžete vydat v rámci seriálu *Knihovnický cestopis* manželské dvojice Walkerových.

Lednové téma tentokrát přináší ohlédnutí za pohnutými a často i politováníhodnými osudy klášterních knihoven v souvislosti s likvidací řádových řeholí v Čechách v roce 1950.

V závěru o fotografii redakční rady obohaceného úvodníku se zastavím u článku Víta Richtera, který dává detailně nahlédnout na změny hodnocení v soutěži *Městská knihovna roku pro rok 2018*. Titul nakonec získala Regionální knihovna Karviná, a to jistě i díky péči její nedávno zesnulou dlouholeté ředitelky paní Haliny Molinové, na kterou na stránkách *Čtenáře* s úctou a obdivem vzpomínají zaměstnanci této knihovny. A věříme, že nejen oni.

Úspěšný rok 2019 za celou kreativní, veselou a atraktivní redakční radu (bohužel výjimečně bez Víta Richtera) přeje

PAVLA VLKOVÁ

čtenář MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

1 | 2019 | ročník 71

Středočeský kraj

Vydává:

Středočeská vědecká knihovna v Kladně, příspěvková organizace Středočeského kraje, ul. Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485
ISSN 0011-2321 (Print) ISSN 1805-4064 (Online)
Šéfredaktor: PhDr. Jaroslav Císař
Redaktorka: PhDr. Pavla Vlková
Grafická úprava a sazba: Kateřina Bobková

Sídlo redakce (příjem inzerce a objednávky na předplatné):

Středočeská vědecká knihovna v Kladně, příspěvková organizace, Gen. Klapálka 1641, 272 01 Kladno
tel.: 312 813 154
e-mail: ctenar@svkkl.cz (Jaroslav Císař)
e-mail: ctenar.vlkova@svkkl.cz (Pavla Vlková)

Redakční rada: Mgr. Ivona Kasalická (předsedkyně), Mgr. Svatomíra Fojtová, Mgr. Martina Košanová, Miloslav Linc, Mgr. Petra Míturová, PhDr. Vít Richter, PhDr. Klára Rösslerová, Ph.D., PhDr. Renáta Salátová

Tisk: Calamarus, s. r. o., Pod Táborem 54/10, 199 00 Praha 9

Distribuce:

Rozesílání časopisu zajišťuje SEND Předplatné spol. s r. o., Ve Žlíbku 1800/77, hala A3, 193 00 Praha 9 - Horní Počernice, tel.: 602 514 779, e-mail: martina@send.cz
Rozšiřují též společnosti holdingu PNS a. s. - drobný prodej; MONITOR CZ, s. r. o.; SUWECO CZ s. r. o.
Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvem poštovní přepravy Praha čj. 1371/1994 ze dne 20. 6. 1994.
Podávání novinových zásilek bylo povoleno Českou poštou s. p. OZSeč Ústí nad Labem dne 21. 1. 1998. j. zn. P-327/98.
Cena jednoho čísla 40 Kč, roční předplatné 460 Kč (dvojičíslo 60 Kč).

Předplatné pro Slovensko: Heršlová Dana, L. K. Permanent spol. s r. o., pošt. schránka 4, 834 14 Bratislava 34, tel.: 00421-02 49 111 203, fax: 00421-02 49 111 209, e-mail: herslova@lkpermanent.sk
Cena jednoho čísla 2 €, roční předplatné 22,67 € (dvojičíslo 2,67 €)

Časopis vychází s podporou dotace z programu MK ČR Knihovna 21. století. Vydavatel si vyhrazuje právo zveřejnit publikované materiály i na internetu.

Číslo odevzdáno k tisku 9. 1. 2019.

Číslo vyšlo 16. 1. 2019.

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

Téma

Církevní knihovny

„Loupež za bílého dne“ osudy klášterních knihoven po akci „K“

Ve vlhkém sklepě na hromadě až do výše tří metrů naházené knihy, inkunábule, vzácné rukopisy. Některé knihy byly roztrhané, listy vytrhané. Na dvoře jsme viděli po celé ploše poházené hudebniny (psané i tištěné) a staré archiválie, vše vystaveno vlivům povětrnosti. Ve chvíli, kdy jsme se na to dívali, bylo právě po dešti. O své citové reakci nebudu mluvit. Uvádím jen, že dr. Křivskému selhaly nervy.¹

„Srovnané a zabezpečené“ knihy v Klášteře v Kadani

Foto: Archiv bezpečnostních složek, fond Správa vyšetřování STB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-1910 MV

Nepříliš známou kapitolou československého knihovnictví po druhé světové válce je osud klášterních knihoven, jejichž fondy byly v průběhu několika měsíců roku 1950 často násilně a neodborně „vyrvány“ z regálů a množství z nich našlo svůj konec v nevyhovujících podmínkách na klášterních dvorech, odkud byly za tristních podmínek expedovány do dalších destinací. Následující příspěvek přiblíží čtenářům pozadí akce „K“, zaměřené na likvidaci řádových řeholí v Československu (ČSR), jejímž důsledkem bylo mj. zajištění veškerého inventáře včetně knihoven ve prospěch státu.

Československé knihovnictví postihl v prvních patnácti letech po druhé světové válce bouřlivý vývoj, jenž kopíroval události politické. Za všechny jmenujme alespoň zajišťování knih z majetku „nepřátel, zrádců a kolaborantů“, kdy se na základě dekretů prezidenta republiky miliony knih vydaly na novou cestu – do veřejných knihoven či sběrných surovin, dále „očistu“ knihoven – a to i personální – po únoru 1948, nebo vydání dlouho připravovaného zákona o jednotné soustavě knihoven v roce 1959.

STÁT A CÍRKEV PO ÚNORU 1948

Katolická církev v ČSR představovala po únorovém převratu v roce 1948 díky své kulturní, sociální a celospolečenské síle jednoho z úhlavních nepřátel komunistického režimu, jenž postupně ovládl všechny státní mocenské struktury. Zápas s církví měl dvě základní etapy. První trvala od února 1948 zhruba do dubna 1949, kdy původní představy Komunistické strany Československa (KSČ) spočívaly v myšlence využít církev jako jednu z dalších „politických institucí“

¹ *Národní archiv (NA)*, Státní úřad pro věci církevní (SÚC), kart. 5, inv. č. 56, Záznam o rozhovoru se Světlanou Kavkovou, dřívější pracovnící SÚC, ze dne 11. července 1952.

jež by sloužila jako převodová páka její moci, jak trefně popsal historik Karel Kaplan, přední odborník na problematiku tehdejšího období. Problém vyvstal v tom, jakým způsobem docílit, aby se církev stala opravdovým nástrojem komunistické moci. Zatímco u politických stran a společenských organizací fungovalo vyloučení „reakčních živlů“ a dosazení oddaných funkcionářů, u církve byla tato osvědčená metoda skutečně problematická a pokus víceméně ztroskotat. V druhé etapě přešla komunistická moc k otevřenému konfliktu...

Zlom v ovládnutí církevních struktur státem představovalo přijetí souboru „církevních“ zákonů v říjnu 1949, které bylo prezidentem Klementem Gottwaldem pokrytecky interpretováno jako *zabezpečení církvi státem, aby se mohly bez hospodářských starostí v klidu věnovat svým náboženským úkolům*.² Do „protireligiózního“ tažení byly za koordinace tzv. církevní šestky Ústředního výboru KSČ (ÚV KSČ) nasazeny všechny mocenské prostředky: bezpečnostní složky, média, odbory, církevní tajemníci či nově zřízený Státní úřad pro věci církevní (SÚC), zprvu pod vedením Alexeje Čepičky, později Zdeňka Fierlingera, který měl podle dikce zákona za úkol dohled nad souladem církevního a náboženského života se zásadami lidově demokratického zřízení. SÚC měl ve své kompetenci mj. řídicí a dozorní činnost, správní záležitosti včetně věcí hospodářských a finančních, ochranu církevních památek, úpravu vyučování náboženství, posuzování náboženského tisku nebo osobní a platové věci duchovních. Přestože se hovořilo o zaručeném právu svobody vyznání založeném na zásadách náboženské snášenlivosti a rovnoprávnosti, už v samotných oborech působnosti SÚC můžeme vidět hluboké zásahy do církevní autonomie. Bezprecedentní státní intervence, perzekuce duchovních, umučení faráře Josefa Toufara a kampaň kolem tzv. čichoštského zázraku vyústily v „bartolomějskou noc“, kdy ze 13. na 14. dubna 1950 proběhla za součinnosti bezpečnostních složek akce „K“.

UMĚLECKÉ PŘEDMĚTY A AKCE „K“

Pod záminkou, že se kláštery staly „střediskem protistátní činnosti“, byli řeholníci (a později i řeholnice – akce „Ř“) soustředěni do centralizačních a internačních klášterů.³ Ve skutečnosti však představovali „levnou“ pracovní sílu a řádové nemovitosti a majetek vhodný zdroj státních příjmů – v menším rozsahu taktéž obohacení stávajících vědeckých a kulturních institucí. V uvolněných prostorách začaly záhy pracovat komise složené ze zástupců „lidosprávy“ a dosazených zmocněnců toho kterého kláštera, jejichž základním úkolem bylo sepsat veškerý majetek a zajistit ho proti rozkrádání, včetně praktického převzetí budovy.

V průběhu dubna až června 1950 sestavil SÚC několik odborných zajišťovacích komisí, jež provedly předběžný průzkum klášterů v Čechách a na Moravě. Jeho cílem bylo vyhledat významné památkové a umělecké předměty, zjistit umístění knihoven, včetně určení jejich rozsahu a obsahu.

Kompetence jednotlivých komisí i jejich složení se v čase proměňovaly víceméně chaoticky. V květnu 1950 vznikla při SÚC kulturní komise pověřená převzetím řádových sbírek, výtvarných děl, archivů a knihoven. Skládala se ze zástupců vrcholných kulturních institucí (Národní a univerzitní knihovny – NUK, Národní galerie, Uměleckoprůmyslového muzea), SÚC a ministerstva školství. Vytýčeny byly základní směrnice, podle kterých se mělo postupovat. Předměty v řeholních domech měly být roztrženy na čtyři skupiny: 1. umělecké a památkové předměty celostátního významu, 2. umělecky méně hodnotné předměty, 3. předměty „krajinského“ významu a 4. umělecky bezcenné předměty. Podle tohoto schématu byly předány novým nabyvatelům – nejhodnotnější ústředním kulturním institucím, méně významné krajským a „bezcenné“ Charitě, která vznikla pro účely zajištění běžných předmětů z řeholního majetku a jejich distribuci jednotlivým farnostem. Zástupci kulturní komise v průběhu léta 1950 navštěvovali kláštery, předběžně oceňovali historicky cenný majetek, vyhotovovali jeho soupis a třídili jej. Pro provedení

² *Nové církevní zákony*. Praha: SÚC, 1949, s. 5.

³ Všichni řeholníci byli soustředěni do centralizačních klášterů, internační kláštery potom sloužily pro řádové představené a „reakční“ řeholníky.

následného svozu ze zrušených klášterů byly zřízeny technické skupiny dvojího druhu. Za knihy byla zodpovědná NUK v čele s Františkem Horákem, pro další památky potom Emanuel Poche za Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze, Vladimír Novotný, Karol Vaculík a Jiří Mašín za Národní galerii.

Samostatná porada týkající se knihoven proběhla v červnu 1950 na SÚC. Podle vytyčených zásad měly být knihy vydané do roku 1800 převezeny do Strahovského kláštera, bohemikální knihy vydané po roce 1800 do Národní knihovny a cizojazyčná literatura po roce 1800 do Univerzitní knihovny.⁴ Část knih měla být vytržena pro krajské, okresní nebo lidové knihovny. Nežuzitkováné tituly měly být potom nabídnuty ke koupi národnímu podniku Sběrné suroviny.

Péči o pražské řádové knihovny měla převzít NUK, o mimopražské příslušné univerzitní nebo státní studijní knihovny za vrchního dozoru NUK. Celkem se mělo jednat o 152 knihoven o celkovém počtu cca 1 800 000 titulů různého druhu a hodnoty. Noví nabyvatelé klášterních budov pak ručili za knihovny, které zůstaly vzhledem ke své kulturně-historické hodnotě jako celky na původním místě. In situ byly v Čechách a na Moravě ponechány knihovny benediktinů v Břevnovském klášteře a Broumově; premonstrátů ve Strahovském klášteře, Teplé, Nové Říši a v Rajhradě; františkánů v Praze, Plzni a v Chebu; augustiniánů v Praze a v Brně; cisterciáků ve Vyšším Brodě a v Oseku; křižovníků v Praze; dominikánů v Praze; maltézských rytířů v Praze; minoritů v Brně a kapucínů tamtéž. Tyto „interiérové“ knihovny čítaly téměř půl milionu svazků.

Univerzitní a státní studijní knihovny provedly svozy z přidělených spádových oblastí: NUK z hlavního města, Pražského a Ústeckého kraje (cca 300 000 sv.), Zemská univerzitní knihovna v Brně z moravské metropole, Brněnského a Jihlavského kraje (112 000 sv.), Univerzitní knihovna v Olomouci z hanácké metropole, Olomouckého a Gottwaldovského (Zlínského) kraje (300 000 sv.), Státní studijní knihovna Zdeňka Nejedlého v Českých Budějovicích z Českobudějovického kraje (87 850 sv.), Státní studijní knihovna v Plzni z Plzeňského a Karlovarského kraje (135 680 sv.), Státní studijní knihovna v Liberci z Libereckého kraje (50 000 sv.), Státní studijní knihovna Zdeňka Nejedlého v Hradci Králové z Královéhradeckého a Pardubického kraje (30 000 sv.) a Státní studijní knihovna v Opavě z Ostravského kraje (63 260 sv.). Kromě toho bylo ještě svezeno asi 150 000 titulů do Strahovského kláštera. Celkem bylo státními knihovnami „převzato“ jeden a čtvrt milionu svazků.

VZNIKLE POTÍŽE

*Nejdříve se svázely věci z Broumova a ze Želivi do Obořiště a pak z Obořiště do Kadaně. Část z nich byla převezena na Strahov, takže určitá díla jsou roztržena. Práci obstarávali trestanci a neodborníci, kteří zacházeli s knihami nešetrně. Knihy byly nakládány jako obyčejné zboží.*⁵

Přestože byla akce „K“ déle připravovanou záležitostí (od podzimu 1949), proběhla značně chaoticky a neodborně (v případě přebírání majetku označováno také jako akce „VK“, tj. vyklizení klášterů). Vydané pokyny a směrnice byly často zmatečné a jejich dodržování probíhalo liknavě (pokud vůbec), nebyly přesně vyjasněny kompetence jednotlivých zúčastněných, navíc vzla spolupráce již na samotném SÚC. Nebyly sepsány přesné seznamy klášterního majetku a docházelo k jeho častým krádežím, což bylo způsobeno mimo jiné nevhodným výběrem dosazených zmocněnců. Chaotické bylo taktéž předávání často nevyklizených nemovitostí novým vlastníkům.

Mezi pracovníky kulturních institucí a SÚC byla dohoda, podle níž měli být vždy dopředu informováni, kdy bude který klášter vyklizen, aby zajistili odborný odvoz uměleckých předmětů a jejich následné uložení. Příkladů o zcela odlišné praxi známe hned několik. V revizních zprávách soustředěných v NUK většinou s několikaměsíčním odstupem od provedených svozů

⁴ Dnešní Národní knihovna ČR v historii mnohokrát změnila svůj název. V roce 1918 byla z Veřejné c. k. univerzitní knihovny přejmenována na Veřejnou univerzitní knihovnu. V roce 1925 byla jako konzervační oddělení zřízena Národní knihovna (s naprosto odlišně budovaným fondem), v roce 1935 pak byla přejmenována na Národní a univerzitní knihovnu, teprve od roku 1958 velkou reorganizací na Státní knihovnu.

⁵ NA, f. SÚC, kart. 5, protokol sepsaný se s. Márou dne 23. února 1951.

Obr. archiv autorů

Vlastnická razítka / provenienční znaky v knihách (zleva): dominikánů, františkánů a redemptoristů

zjistíme, že případy nešetřného a často přímo „barbarského“ zacházení s knižními fondy zrušených klášterů byly hlášeny takřka z každého regionu. Příkladem za všechny mohou být kláštery v Obořišti a v Kadani. Do prvně uvedené destinace byly zprvu svezeny knihy z více klášterů. Záhy byl objekt přidělen ministerstvu spravedlnosti, které uložené tituly nakvap expedovalo do klášterů v Kadani a na Strahově. V důsledku neodborné manipulace došlo nejen k fyzickému poškození, ale také k rozdělení stávajících knižních fondů. Do Kadaně byly vedle knih z Obořiště sváženy i knihy ze Svaté Hory u Příbrami. Bez vědomí zodpovědných osob byly přepravovány týměž ministerstvem v několika vagoncích a nákladních autech. Knihy byly naházeny do pytlů a košů a poté složeny (rozeměj vysypány) nejen do určených místností, ale i na dvůr, kde byly vystaveny nepříznivým klimatickým podmínkám, a v mnohých případech tak došlo k jejich nenávratnému poškození.

Okresní církevní tajemník sice žádal odpovědné instituce o nápravu, vysláno však bylo jen šest trestanců bez odborného vedení, kteří poházené knihy pouze „srovnali do hromad“ a poškozené tituly vyházelí oknem na dvůr. Další zprávy z Kadaně hovořily o spálení části knih: *Pálit spisy jsem sice neviděl, byl jsem tam v sobotu odpoledne, kdy se nepracovalo. Viděl jsem však hromadu spáleného papíru na dvoře a několik ohořelých starých rukopisů not.*⁶ Převoz knih z kadaňského kláštera do Prahy byl negativně ovlivněn dlouhým hledáním vhodného úložiště. To bylo nakonec nalezeno v kostele sv. Rocha ve Strahovském klášteře. Pro změnu však došlo k problému s přepravou a celý přesun celkem 80 000 svazků se zdržel o několik měsíců.

Za „standardní“ jev můžeme dále považovat absenci koordinace postupu mezi místními zástupci „lidospřávy“ a pracovními skupinami pověřenými převzetím knih. Takový případ nastal např. v Žatci, kde se místní církevní tajemník nedostavil na smlouvanou schůzku a nečinil žádné opatření ke zpřístupnění uzamčené knihovny, na jejíž dveřích byly již beztak porušené pečatní pásky. *Za přispění učitelky cikánské školy umístěné v klášteře, dále za účasti cikánského učitele a elektro-mechanika podařilo se mi sehnat soubor klášterních klíčů, z nichž jeden se hodil do zámku hlavní knihovny.*⁷

Zajištění klášterních knihoven se neobešlo bez potíží ani v Praze. Klášter Emauzy, v němž byly knihy soustředěny do dvou místností středního traktu budovy, navštívili zaměstnanci NUK a Národního muzea v Praze už na konci června 1950. Tamní zmocněnkyně byla Františkem Horákem požádána, aby místnosti uzavřela a ponechala je beze změny až do odvozu knižního materiálu do příslušných ústavů. Klášter Emauzy byl uveden z pražských klášterních budov z hlediska náležitosti až na posledním místě, a proto mělo začít jeho vyklízení až na konci srpna 1950. Když se tam pracovníci po letních prázdninách 30. srpna dostavili, byla již budova předána ministerstvu zdravotnictví pro účely Státní fakultní nemocnice. Ze „zajištěných“ a „nepřístupných“ místností mezitím zmizely stoly s policemi a knihy byly naházeny na zem. Mezi odpadky tak bylo nalezeno např. unikátní amsterdamské vydání *Respublica Bohemiae* Pavla Stránského.⁸

⁶ Tamtéž, Zpráva o revizi klášterní knihovny v Oseku vykonané dne 13. června 1951.

⁷ Tamtéž, Zpráva Františka Dána ze 14. února 1951.

⁸ Tamtéž, stížnost NUK adresovaná SÚC ve věci klášterní knihovny benediktnů v Emauzích ze dne 31. srpna 1950.

Výmluvným byl taktéž zájem bezpečnostních složek o odpovědné představitele SÚC, přednosty III. a IV. odboru Františka Huba a Františka Knotteho. Po dlouhých peripetiích a zásazích z vyšších míst na ně bylo přeci jen podáno počátkem roku 1953 trestní oznámení pro pokus o „sabotážní činnost“. Šetřením bylo zjištěno, že odpovědnost za „závady“ při vyklízení klášterů se týkaly prakticky celého vedení SÚC. Nakonec byla celá kauza vzhledem ke své politické závažnosti „zametena pod koberec“ a generální prokuratura trestní řízení zastavila pro nedostatek důkazů v únoru 1955.⁹

Pomyslnou tečkou za „převzetím“ klášterních knihoven státem, o níž je na místě se ještě zmínit, byla taktéž shrnující zpráva Františka Horáka z NUK z 26. ledna 1953, adresovaná Státnímu úřadu pro věci církevní, jenž viděl závažné nedostatky svozu knižních fondů zejména v pasivním přístupu odborných knihovníků a referentů SÚC, minimálních pravomocí, jichž se dostalo zástupcům kulturní komise, a především ve snaze nových nabyvatelů klášterních objektů o co možná nejrychlejší převzetí ještě nevyklizených nemovitostí. *Při hodnocení celé akce je nutné si uvědomit některé hlavní zásady. Bylo-li v zájmu našeho státu zlikvidovati kláštery katolických řádů, bylo nutné provést i likvidaci jejich knihoven. Pokud šlo o knihovny kulturně a historicky cenné, byla správně dodržena zásada jejich zachování a uchování pro příští časy. V tomto ohledu vyšel SÚC návrhům odborníků plně vstříc. (...) Při nesmírných kvantech knižního materiálu, který se přemísťoval, při stavu likvidace knihoven, při nátlaku nových nabyvatelů budov a jiných nepřiznivých okolnostech jsme pokládali za úspěch i to řešení, které se nám podařilo.*¹⁰

■ PŘÍKLAD NÁRODNÍ A UNIVERSITNÍ KNIHOVNY

NUK získala do své správy pět pražských interiérových knihoven. Vedle toho jí připadla i péče o osekou cisterciáckou a chebskou františkánskou knihovnu, které byly z personálních důvodů spravovány prostřednictvím Krajských vlastivědných muzeí v Chebu a v Teplicích.

Ve své činnosti narázela NUK na zásadní problémy: řeholní domy, kde byly soustředěny jako celek převzaté knihovny, se staly majetkem nových subjektů – různých ministerstev (např. školství, vnitra), Náboženské matice, okresních národních výborů a podobně, a knihovna tak byla zatížena nájemným za tyto prostory. Přesto, že je můžeme v některých případech označit za symbolické, staly se pro NUK finanční přítěží.

Část klášterních knihoven převzala NUK formou svozů z četných řeholních domů. Přestože měla být produkce knih vydaných do roku 1800 přednostně transportována na Strahov, do NUK směřovalo i velké množství rukopisů, prvořetisků a starých tisků a teprve později byl jejich díl předán nově budovanému Památníku národního písemnictví (PNP) na Strahově.

Obecně představovaly konfiskáty enormní personální, finanční i prostorovou zátěž, což byly problémy, s nimiž se knihovna potýkala dlouhodobě již od roku 1945, kdy do ní začaly proudit tituly z majetku „nepřátel, zrádců a kolaborantů“. Uvedené těžkosti šly ruku v ruce s nedostatečným evidenčním podchycením původních klášterních knihoven, v nichž mnohdy chyběly „použitelné“ katalogy. Část materiálu byla v letech 1954–1955 postupně evidována formou zjednodušeného popisu. Knihovníci se však nedostali k zaznamenání veškerých knih – stihlo se pouze 77 000 svazků, 37 000 zůstalo zpracováno pouze částečně. Ministerstvo školství bylo na počátku 60. let se zdoluhavou praxí nespokojeno, nicméně z nedostatku finančních a personálních kapacit mohla knihovna využívat na tyto práce pouze jednoho zaměstnance na poloviční úvazek.

Zpracované knihy čekal různý osud – část byla zařazena do běžných fondů knihovny, část byla deponována jako rezervní fondy na zámku Houska, jednom z mimopražských depozitářů NUK. Ale ani zde cesta klášterních knihoven neskončila – objekt byl vyměněn na konci 70. let se

⁹ Podrobně srov. GABRIELOVÁ, Petra. Vyšetřování zaměstnanců Státního úřadu pro věci církevní (SÚC) v souvislosti s akcí VK – vyklízení klášterů. In: KUBÍŇ, Petr, ed.: *Brány pekelné ji nepřemohou: kapitoly z pronásledování církví v Československu kolem roku 1950*. Praha: Karolinum, 2013, s. 83–93.

¹⁰ Archiv Národní knihovny ČR (ANK), f. Národní a universitní knihovna, Klášterní knihovny, kart. 2, úhrnná zpráva Františka Horáka adresovaná SÚC z 26. ledna 1953, s. 5–6.

Spolanou za výrobní nemovitost v Neratovicích a knihy se následně rozptýlily při stěhování do dalších depozitářů – např. do Postoloprte nebo Nučic, kde čekaly další léta na návrat ke svým původním majitelům.

RESTITUCE KLÁŠTERNÍCH KNIHOVEN

Každý starý tisk má svůj vlastní dlouhý život a je zpravidla poznamenán všemi osudy a stopami střídajících se majitelů a knihoven, jimiž prošel. Stejně tak každá knihovna je jednotkou s vlastním individuálním životem. Také knihovna, jako uzavřený historický celek, má své osudy, je historickým fenoménem, často i kulturně historickou památkou. Proto je nejvýše nutné zachovávat celky, a není-li to již možné u atomizovaných a částečně rozptýlených knihoven, uchovat alespoň maximum materiálu pro budoucí vědeckou práci.¹¹

Restituční zákon – tedy zákon č. 298/1990 Sb. ze dne 19. července 1990, o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého, znamenal navrácení klášterních knihoven původním majitelům. Netřeba podotýkat, že ve výrazně zmenšeném objemu.

Přestože byl výše popsán detailněji pouze příklad NUK, je třeba dodat, že část knih převzatých studijními či univerzitními knihovnami se stala součástí jejich rezervních fondů, jejichž specifikem v minulosti bylo především to, že byly „nechtěnou přítěží“ té které knihovny. Duplicita tak byla uvolňována pro trh – prostřednictvím národního podniku Antikvariát, případně do zahraničí za pomoci podniku pro zahraniční obchod Artia. Mnohdy se vyvážely i staré tisky. Hlediskem odprodeje byl pouze počet exemplářů konkrétního tisku, případně jeho zastoupení v ústředních sbírkách. Bohumil Nuska brojil ve své studii, týkající se likvidace rezervních fondů, proti posuzování podle „impressa“ knihovníka a ne podle jeho skutečné hodnoty: *Dnes si počínáme jako archeologové v dobách Winckelmannových a ještě Goethových, kdy z pompejských nálezů zachovávali pouze krásné Venuše a zdobené kandelábry, zatímco nenápadný materiál zahazovali, protože jej považovali za bezcenný.¹²*

Vedle ohromných ztrát způsobených neodborným zacházením, odprodejem Sběrným surovinám, případně Antikvariátu či Artii, bylo značným problémem probíhající restituce promísení materiálu poznamenaného nejedním stěhováním fondů – vedle NUK se dotkl i Památníku národního písemnictví, jehož fondy se stěhovaly z kostela sv. Rocha na Strahově do Kaceřova a Kladruhu u Stříbra. Původní fondy nebyly až na několik výjimek uchovány jako celky a např. v kladrubském depozitáři byly v průběhu 60. a 70. let stavěny tematicky.

O restituci klášterních knihoven se jednalo na počátku 90. let s Konferencí vyšších řeholních představených. Dohoda stanovila, že majetek bude vrácen postupně, podle prověrky rezervních fondů. Zpravidla se nedochovala jakákoliv evidence církevního knižního majetku a NK ČR uznala průkazné vlastnictví podle předem stanovených kritérií – dochováním provenienčního znaku: majetnického vpisku, razítka, exlibris, supralibros atd. Knihovny zrušených řeholních domů byly zastoupeny v Klementinu, Postoloprtech i Nučicích. Někteří vlastníci dočasně odmítli přebírat knižní soubory, většinou z důvodu nedostatku prostor pro uložení fondů. Restituce klášterního majetku z NK ČR byla dokončena v roce 1994 (protokolárně až 1995), přičemž navráčeno bylo přes 120 000 svazků.

MÍSTO ZÁVĚRU

Nastupující totalitní komunistický režim potřeboval zlomit vliv katolické církve na společnost a dostat její struktury do svého područí, neméně důležitým bylo také získání jejího rozsáhlého pozemkového vlastnictví, financí, nemovitostí a inventáře. V duchu zásad lidové demokratického zřízení posloužila „loupeži za bílého dne“ jako záminka proklamovaná nutnost zpřístupnit umě-

¹¹ NUSKA, Bohumil. *Otázky likvidace rezervních fondů a duplikátů u starých tisků*. Strahovská knihovna 1, 1966, s. 187–197, zde s. 189–190.

¹² Tamtéž, s. 190.

lecké předměty a knižní fondy konfiskované v rámci akce „K“ („VK“) široké veřejnosti prostřednictvím státních vědeckých ústavů. Z uvedeného příspěvku vyplývá, že „převzetí“ klášterního majetku do „rukou lidu“ provázal chaos, krádeže a brutální zacházení s kulturními poklady shromážděnými a opatrovanými jednotlivými řády po celá staletí. Zabavené knižní fondy nebyly výjimkou a můžeme pouze souhlasit se stížností NUK na nového nabyvatele kláštera Emauzy ze srpna 1950, v níž si posteskla, že s knihami se zacházelo *způsobem, který je nedůstojný kulturní společnosti*. Můžeme pouze doufat, že podobné jednání v budoucnu nedopustíme, chceme-li se považovat za národ mající respekt ke kultuře, paměti a historii.

LUBOŠ KOKEŠ | lubos.kokes@nkp.cz

MARCELA STROUHALOVÁ | marcela.strouhalova@nkp.cz

SEZNAM PRAMĚNŮ A LITERATURY:

- *Archiv Národní knihovny*, f. Národní a univerzitní knihovna, Klášterní knihovny, kart. 1 a 2.
- *Národní archiv*, f. Státní úřad pro věci církevní, kart. 2 a 5.
- *Archiv bezpečnostních složek*, fond Správa vyšetřování StB, Vyšetřovací spis a. č. V-1910 MV, „Knotte František a spol.“
- GABRIELOVÁ, Petra. *Vyšetřování zaměstnanců Státního úřadu pro věci církevní (SÚC) v souvislosti s akcí VK – vyklizení klášterů*. In: KUBÍN, Petr, ed. *Brány pekelné ji nepřemohou: kapitoly z pronásledování církví v Československu kolem roku 1950*. Praha: Karolinum, 2013, s. 83–93.
- KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948–1953*. Upravené a rozšířené vydání. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993.
- *Nové církevní zákony*. Praha: SÚC, 1949.
- NUSKA, Bohumil. *Otázky likvidace rezervních fondů a duplikátů u starých tisků*. *Strahovská knihovna*. 1966, roč. 1, s. 187–197.
- VAŠKO, Václav. *Neumlčená: kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II*. Praha: Zvon, 1990.
- VLČEK Vojtěch. *Likvidace mužských řádů v českých zemích v 50. letech ve středoevropském kontextu, aneb Ochraníme vás před hněvem pracujícího lidu*. In: *Securitas imperii*, 2011, sv. 19/2, s. 144–157.

Události

Výstava 200 let České čtenářské společnosti radnické

Kdysi slavnou, dnes pozapomenutou písní Václava Jaromíra Picka a Josefa Leopolda Zvonaře „Čechy krásné, Čechy mé“ v podání pěveckého odboru Spolku divadelních ochotníků v Radnicích byla 10. října 2018 ve Studijní a vědecké knihovně Plzeňského kraje (SVK PK) zahájena výstava *200 let České čtenářské společnosti radnické*. Prof. Viktor Viktora, vedoucí katedry českého jazyka a literatury Fakulty pedagogické ZČU v Plzni (viz foto), na vernisáži zhodnotil roli Antonína Jaroslava Puchmajera jako jedné z vůdčích osobností první generace národního obrození.

Puchmajer působil jako farář v Radnicích od roku 1806 až do své smrti v roce 1820. Čtenářskou společnost – jako první svého druhu v Čechách – založil za účinné pomoci majitele radnického panství hraběte Kašpara Marii Šternberka a Josefa Vojtěcha Sedláčka, profesora Filozofického ústavu v Plzni (dnes v této budově sídlí SVK PK). Vystavena je řada knih, které společnost vlastnila a půjčovala. Pozoruhodný je jejich výběr – většinu tvoří naučná literatura. Výstava připomíná rovněž puchmajerovskou vědeckou konferenci, která se pod názvem *Jeden jazyk naše heslo bud* koná od roku 2000 jako bienále a jejíž letošní desátý ročník byl věnován právě čtenářským společnostem a počátku vzdělanostní revoluce v Čechách. SVK PK a Spolek divadelních ochotníků v Radnicích (mimořadně vzešlý ze čtenářské společnosti) jsou jejími spolupřáteli.

MARTINA KOŠANOVÁ | kosanova.martina@svkpk.cz RENÉ KELLER | rkeller@centrum.cz

Foto: archiv SVK PK

Malá úvaha o farních knihovnách

Postavení farních knihoven mezi ostatními knihovnami není podle mého názoru ani jednoznačné ani jednoduché. Řazeno podle typologie jedná se o knihovny specializované, orientované převážně na duchovní, křesťanskou literaturu. Mnoho farností má vlastní knihovnu, ale jak zajistit, aby byla opravdu navštěvovaná a funkční?

Knižní fond těchto knihoven se buduje převážně z darů. Na nákup by měla být vyčleněna částka z rozpočtu farností, ne vždy tomu tak je. Ale právě přírůstek nových knih je jedním z faktorů, které přilákají čtenáře. Dále je tu otázka umístění knihovny a otevírací doba. Velkou výhodou je vyvěšení katalogu knihovny na webových stránkách farnosti. A ano, ani propagaci nelze zanedbávat – vyvěšování knižních novinek, občasná připomínka ze strany kněze při setkáních farností a další a další možnosti. Z toho jasně vyplývá, že bez nadšení knihovníka a podpory ze strany duchovního správce farnosti knihovna moc fungovat nebude.

WEB FARNÍCH KNIHOVEN

Za přínos pro zmapování situace farních knihoven v naší zemi považuji web Farní knihovny v ČR (www.farniknihovny.estranky.cz), který zahrnuje římskokatolické farní knihovny a byl vytvořen v rámci magisterské práce Heleny Valtrové: *Nalezneme zde základní kontaktní údaje na farní knihovny rozdělené do jednotlivých diecézí, interaktivní mapu farních knihoven, odkazy na křesťanská nakladatelství a knihkupectví, bazar knih, kde je možné nabízet knižní dary a dále náměty pro další rozvoj farních knihoven.* Průzkumem farních knihoven v pražské arcidiecézi se ve své bakalářské práci zabývá Markéta Čandová, podrobněji zkoumá čtyři z nich.

KNIHOVNA FARNOSTI SV. ANEŽKY ČESKÉ V PRAZE NA SPOŘILOVĚ

Sama, povoláním knihovnice, se jaksi přirozeně starám o knihovnu ve farnosti u kostela svatě Anežky České v Praze na Spořilově. Naše farnost vždy žila dosti intenzivním kulturním životem, knihovna zde byla založena záhy po dostavění a vysvěcení kostela. *Naše farní knihovna je tu, díky otci Mikuláši Šusovi, už od roku 1938. Doplnovala se až do roku 1950 za pátera Cyrila Kadlece. Před rokem 1968 se politická situace trochu uvolnila. Zásluhou pražského jara přišel 1. 6. 1969 na Spořilov otec Řehoř Mareček, který zde působil téměř čtyři desítky let. Pán mu dopřál, že zde mohl zůstat prakticky až do své smrti. Páter Řehoř byl znalcem literatury, milovníkem poezie, hudby, divadla. Sám psal verše, které publikoval pod pseudonymem Klement Plucha. Dobře a rád si zazpí-*

Kostel sv. Anežky České a patronů českých v Praze na Spořilově

Foto: web farnosti (<https://farnost-sporilov.cz/>)

val, fotografoval a filmoval. Na Spořilově zavedl řadu progresivních prvků, jako byly kytarové mše, mše pro děti apod. Intenzivně se věnoval mládeži a mladým vůbec. Otec Řehoř v prostorách knihovny (nebylo tam z venku vidět) pořádal setkání mladých (vysokoškoláků), kde se četly básně od J. Zahradníčka a jiných křesťanských autorů. Na setkání přicházeli např. J. Knap, malíři, umělci. Ale po roce 1970 se setkání musela zrušit, jak se můžete dočíst v knize Bohu nejprve bud' slouženo, vzpomíná jeden z pamětníků Pavel Roček.

Po roce 1990 se farní knihovny ujala Marcela Buřilová, knihovnice. Původní knihovní fond byl obohacen množstvím knih, které sem proudily od farníků. Protože byl stále hlad po dříve zakázané duchovní literatuře, mezi lidmi byl o půjčování velký zájem. Když byl do knihovny pořízen nový počítač, M. Buřilová vytvořila počítačový samostatný program nazvaný „Farní knihovna“ s jednotnou evidencí a výpůjčním systémem. Mladí farníci vytvořili elektronickou evidenci fondu, byly zavedeny pravidelné výpůjční hodiny. Postupem času se však hlad po zakázané duchovní literatuře nasytil a na doplňování knihovního fondu se nedostávalo finančních prostředků. Po nějakou dobu byl provoz knihovny v útlumu, uvažovalo se dokonce o jejím zrušení.

ZNOVUOŽIVENÍ FARNÍ KNIHOVNY

Nový duchovní správce farnosti, františkán Petr Regalát Beneš, sám historik a autor odborných publikací z historie františkánství, mne v roce 2015 přizval ke „znovuoživení“ farní knihovny. Knihy byly z původní uzavřené místnosti přemístěny do sálu pod kostelem. Knihovní fond obsahuje z menší části publikace z knihovny původní, z větší části jej Otec Regalát doplňuje o novější tituly z darů.

Přemístění knihovny do volně přístupného prostoru se časem ukázalo jako skvělé řešení. Zpočátku jsem z toho měla obavy, ale pozitiva jednoznačně převažují. Knihovna je tak přístupná nejen v neděli po mši svatě, ale i během různých akcí, které se v sále pořádají. Protože sama pracuji dlouhá léta v oddělení služeb čtenářům, zaměřila jsem se hned od počátku na co nejrychlejší zpřístupnění knižních přírůstků. Začínali jsme s evidencí na kartičkách, výpůjční systém je jednoduchý. Čtenář si vybere knihu, vyjme z ní kartu, podepíše se na ni a vloží ji do krabice. Při vrácení knihy je postup obdobný – čtenář vrácenou knihu vloží do biblioboxu (pardon, do krabice). A já ve výpůjčních hodinách do vrácené knižky vložím kartu a znovu ji zařadím. Knihy se půjčují i vracejí a světe, div se, upomínky posílat nemusíme.

Knihovna se postupně z malé, téměř příruční knihovny utěšeně rozrůstá, a proto již také pracujeme na tom, abychom elektronickou verzi katalogu mohli vyvěsit na webových stránkách farnosti. Zatím je katalog v papírové podobě. Pro zlepšení orientace čtenáře jsou knihy na regálech rozděleny podle jednotlivých oborů (spiritualita, teologie a liturgie, dějiny, umění, církevní dokumenty, životy, patristika atd.).

A alespoň v něčem nejsme pozadu za novými trendy světového knihovnictví: máme zde volný výběr literatury a knihy je možné si bez přítomnosti knihovníka vypůjčit i vrátit. Nedá se přímo říci, že se v knihovně pořádají kulturní akce, ale je rozhodně v centru farního kulturního života. A v neposlední řadě se snažíme o propagaci zajímavé literatury v *Novinách farnosti sv. Anežky České na Spořilově*.

MARKÉTA HLASIVCOVÁ | marketa.hlasivcova@post.cz

Knihovnice farnosti u kostela sv. Anežky České na Spořilově, autorka článku vpravo

Foto: archiv Novin farnosti sv. Anežky České na Spořilově

Kateřina Bobková: 21 let v rytmu Čtenáře

Grafička: 1998–současnost

Právě teď, když pročítáte tyto řádky, držíte už v rukách mnou graficky upravené 232. číslo Čtenáře. Co to pro mě znamená?

Poprvé jsem redakci Čtenáře navštívila na podzim v roce 1997, v té době ještě sídlila v Legerově ulici v Praze. Budova byla tmavá a nepřívetivá. A já byla napjatá, co mě čeká. Tou dobou jsem – přibližně rok po škole – pracovala v jednom pražském grafickém studiu a postupně jsem začínala dostávat i různé soukromé pracovní nabídky navíc. Jednou z nich byla i ta na grafickou úpravu a zpracování časopisu Čtenář. Sama si detaily sice už tolik nevybavuji, ale tehdejší redaktorka paní Vašková mi nedávno připomněla, že mě tenkrát na tuto práci doporučil právě Jaroslav Císař, současný šéfredaktor časopisu, který se v té době pohyboval ve Svazu českých knihkupců a nakladatelů, a měl tak blízko k veletrhu Svět knihy. Shodou okolností si nejspíš všiml mého návrhu loga, který byl vybrán pro další ročník Světa knihy Praha 1998, a mě tedy čekal nejen velice zajímavý a náročný čas realizace všech materiálů pro tento veletrh, ale začala se tím přibližovat i moje budoucí pestrá práce na Čtenáři. Jak jsou cesty životem zajímavě protkané... Tím také začala má dlouholetá grafická cesta kolem knih.

V redakci, malé útulné místnůstce, mne tenkrát přivítala šéfredaktorka paní Jirkalová a setkání bylo velice příjemné. Seznámila mě s jejich dosavadním způsobem zpracování časopisu a musím přiznat, že jsem se potom doma přece jen rozmyšlela, zda to vezmu. Způsob práce byl úplně jiný, než jaký jsem dosud znala. Po škole jsem totiž vstoupila rovnou do éry počítačového zpracování, a zde se ještě tiskly texty na papíru,

Foto: archiv K. Bobkové

poté stříhaly a slepovaly do makety a teprve pak se posílaly k výrobě do tiskárny. Já už byla z praxe zvyklá vše připravovat a ukládat do souborů v počítači... Když nyní čtete tyto řádky, je už myslím zřejmé, že jsem nabídku nakonec přijala, i když by mne vůbec nenapadlo, v jak dlouhodobý vztah se moje spolupráce se Čtenářem promění.

Jakmile jsem tedy vstoupila do zrodu padesátého ročníku, výtvarná podoba celého čísla se zcela změnila. Ponechala jsem nakonec vlastně jen původní logo. V grafické úpravě jsem měla volnou ruku, daný zůstal jen rozměr, počet stran a množství textů a obrázků. Vždy jsem se ale snažila, aby každé číslo působilo přehledně, čitelně, patřilo k sobě vše, co má, a čtenářovo oko se nenudilo. Čtenáři se proto několikrát změnila úprava vnitřních stránek i obálky, měnil se počet stran i formát. Hlavička se na obálce z kolmé pozice přesouvala dolů a pak i nahoru na stránku. Jednou ze zásadních změn v nové úpravě posledních dvou ročníků pod taktovkou muže-šéfredaktora je, že jednotlivé články již nenásledují průběžně za sebou na stránce, ale začínají a končí na samostatných stranách, čímž se celé číslo pro čtenáře ještě více zpřehlednilo.

Práce na v tomhle časopisu pro mě byla od počátku výzvou, jak stále udržovat, obnovovat, vylepšovat i oživovat obsah, který se může na první pohled jevit jako monotematický, ale je vlastně díky rozmanitým pohledům svých autorů velice pestrý. Při zalamování a korekturách jsem se díky tomu často do zajímavých textů začetla a Čtenář jakoby na oplátku obohacuje i mě...

Během doby mého působení se postupně změnil i po technologické stránce. První „mé“ ročníky navazovaly na dřívější, které měly od roku 1952 ještě dvoubarevnou obálku (tzn. byly tištěny černou a jednou pestrou barvou, která se vždy střídala), vnitřní stránky byly vždy černobílé. Tiskové podklady obálky se připravovaly klasickou reprodukční technikou přes fotografické filmy, ale vnitřní strany se místo na film tiskly z ekonomických důvodů jen laserovou tiskárnou na speciální papíry, ze kterých se poté přenášely na tiskové desky, díky tomu pak ale měly fotografie ve vytištěném čísle poněkud hrubý rostr a někdy kolísala i celková kvalita tisku. Od roku 2004 už se začaly tiskové podklady celého čísla zpracovávat na filmy a kvalita se v porovnání s tou dřívější značně vylepšila. Někdy v té době došlo i k další změně v technologii, a to používáním souborů ve formátu PDF.

Není tak už zapotřebí příprava podkladů na filmy ani jejich osobní předávání do tiskárny, ale stačí už posílat soubory elektronicky.

Vzpomínám si na počátky, kdy jedna z tiskáren, se kterou jsem při zpracování čísla Čtenáře spolupracovala, používala pro tisk svou vlastní škálu barev. To pak vypadalo asi tak, že si pracovník z tiskárny přijel vyzvednout podklady a přivezl mi na ukázkou jejich vzorník barev a zeptal se mě: „Tak kterou?“ Já musela rychle zvolit barvu, která by se hodila k motivu dané obálky, vzpomínajíc při tom, co bylo za barvu v minulém čísle, aby se odlišovaly. Později, po přestupu k jiné tiskárně, která již používala standardní barevný vzorník Pantone, se mi rozšířila jak škála barev, tak i čas na jejich výběr. V roce 2011 nastala další příjemná změna, kdy se obálka začala tisknout plnobarevně a díky tomu se na obálkách celého ročníku mohly objevit nádherné linorytové ilustrace Michala Cihláře.

Co říci na závěr... Pro mě je těch jedenadvacet let spolupráce jako mávnutí proutku, je to plynulý a rychlý let od čísla k číslu. Ale co je nejdůležitější, že po celou dobu spolupracuji s úžasnými lidmi, se kterými jsem mohla navázat i hlubší vztah a jsem za to velice vděčná.

Děkuji.

Zavazuje nás
a vážíme si toho, že jste
našimi čtenáři!

Co pro vás připravujeme...

- **Knihovny a umění**
 - Historie artoték
 - Artotéka Městské knihovny v Praze
 - Artotéka Moravské galerie v Brně
 - Artotéka města Plzně
- **Sté výročí prvního knihovního zákona – Praha**
 - pražské obecní veřejné knihovny po roce 1919
 - vznik celopražské centralizované knihovní sítě
- **Začátky slovenského knihovnictví po roce 1918**
- **Veřejné knihovny versus Amazon**
- **Klub tvořivých knihovníků**
- **Celoslovenská odborná konference Knižnice 2018**
- **Seriál o zahraničních stážích v knihovnách, tentokrát ve Švédsku a Dánsku**
- **Návrh na soutěž o Nejhusnější knihovnu roku**
a další materiály.

Městská knihovna roku 2018 mezi benchmarkingem a mystery shoppingem

Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR ve spolupráci se Svazem měst a obcí uspořádal soutěž Městská knihovna roku 2018 již podeváté. Tentokrát ale s několika podstatnými změnami. Především došlo k omezení okruhu knihoven, které se soutěže mohly zúčastnit.

První kolo soutěže – využití benchmarkingu knihoven

Soutěž byla stejně jako v minulosti otevřena pro městské knihovny a k tomu bylo připojeno omezení podle počtu obyvatel. Do soutěže mohly vstoupit pouze knihovny z měst, která mají 5001 a více obyvatel. Hlavním důvodem pro nastavení limitu počtu obyvatel byla obtížná srovnatelnost činnosti knihoven v menších obcích s aktivitami velkých knihoven. Počet soutěžních kategorií byl zúžen na čtyři:

- města 5001 až 10 000 obyvatel;
- města 10 001 až 20 000 obyvatel;
- města 20 001 až 40 000 obyvatel;
- města nad 40 000 obyvatel.

Soutěž byla opět dvoukolová a pro první kolo byla znovu využita metoda benchmarkingu.¹ Předmětem vzájemného porovnávání bylo tentokrát 22 indikátorů, které z různých hledisek hodnotí výkony, intenzitu využití služeb a efektivnost činnosti knihoven. Všechny indikátory vycházejí z běžně vykazovaných statistických údajů o činnosti knihovny:

- počet knihovních jednotek na 1000 obyvatel;
- % obnovy knihovního fondu (KF);
- přírůstek knihovních jednotek na 1000 obyvatel;
- počet odebíraných periodik na 1000 obyvatel;
- počet stanic s internetem na 1000 obyvatel;
- plocha pro uživatele v m² na 1000 obyvatel;

- počet studijních míst na 1000 obyvatel;
- počet pracovních úvazků na 1000 obyvatel;
- roční provozní doba na 1000 obyvatel;
- registrovaní čtenáři – % z obsluhované populace;
- registrovaní čtenáři – % mládeže do 15 let;
- počet návštěv na obyvatele;
- počet výpůjček na obyvatele;
- počet kladně vyřízených požadavků na MVS na 100 registrovaných uživatelů;
- obrat knihovního fondu;
- počet kulturních a vzdělávacích akcí na 1000 obyvatel;
- internetové služby;
- provozní výdaje na jednu návštěvu;
- výdaje na nákup knihovního fondu na obyvatele;
- % provozních nákladů z celkových výdajů knihovny;
- % nákladů na nákup KF z celkových výdajů knihovny;
- % osobních nákladů z celkových výdajů knihovny.

V letošním roce byl poprvé využit nový indikátor „počet kladně vyřízených požadavků na meziknihovní služby na 100 registrovaných uživatelů“, který dokládá schopnost knihovny zajistit svým uživatelům literaturu, kterou nemají ve svém knihovním fondu. Základem pro vzájemné porov-

¹ RICHTER, Vít. Benchmarking knihoven – jak porovnávat výkony knihoven. *Knižnica*, 2013, 14(3), s. 3–15. ISSN 1335-7026. Dostupné také z: http://www.snk.sk/images/snk/casopis_kniznica/2013/marec/03.pdf.

návání se stala hodnota mediánu, který byl určen pro každý indikátor zvlášť. Hodnota mediánu, tj. středové hodnoty, byla určena z 355 knihoven, které se zúčastnily v roce 2018 benchmarkingu. Celkovým propočtem byl každé knihovně určen počet bodů, podle kterého bylo stanoveno pořadí v jednotlivých velikostních kategoriích knihoven. První kolo hodnocení bylo zakončeno tím, že byly stanoveny vždy dvě knihovny s nejvyšším počtem bodů z každé velikostní kategorie, které postupují do druhého kola.²

VÝSLEDKY HODNOCENÍ 1. KOLA		
Kategorie	Knihovna	Počet bodů
5 001 až 10 000 obyvatel	Městská knihovna Nové Město nad Metují	6 148
	Městská knihovna Valašské Klobouky	5 577
10 001 až 20 000 obyvatel	Městská knihovna Louny	6 180
	Městská knihovna Pelhřimov	5 779
20 001 až 40 000 obyvatel	Knihovna Karla Dvořáčka Vyškov	5 020
	Knihovna Matěje Josefa Sychry, Žďár nad Sázavou	4 857
více než 40 000 obyvatel	Knihovna města Plzně	3 679
	Regionální knihovna Karviná	3 679

Druhé kolo soutěže – využití metody mystery shopping

Pro druhé kolo hodnocení jsme využili některých principů metody mystery shopping.³ Pro oblast knihoven bychom mystery shopping charakterizovali jako kvalitativní metodu výzkumu, která měří kvalitu služeb knihovny a umožňuje získat nezávislou zpětnou vazbu. Mystery shopper je výzkumník, respektive fiktivní uživatel knihovny, který vystupuje jako normální uživatel nebo zájemce o služby. Tuto metodu v prostředí českých knihoven využil poprvé v roce 2013 projekt studentů Kabinetu informačních studií a knihovnictvím MU v Brně.⁴ Tehdy mystery shopping vyvolal v knihovnické komunitě živou debatu, protože knihovny, které byly předmětem zkoumání, se cítily trochu zaskočeny kritickými poznámkami na své služby.

Hlavní inspirací pro nové hodnocení knihoven v soutěži Městská knihovna roku byl projekt dvou severských knihovníků (Maija Berndtson a Mats Öström) známý pod názvem *Library Ranking Europe*.⁵ Z tohoto projektu jsme využili většinu kritérií hodnocení a také hodnotící škálu. Oproti *Library Ranking Europe* jsme upravili formulaci několika kritérií i jejich váhu, aby lépe vyhovovala domácí situaci veřejných knihoven a podmínkám soutěže. Podstatnou odlišností hodnocení od mystery shoppingu bylo, že hodnotitelská komise nepostupovala jako utajený návštěvník, ale byla předem ohlášena na konkrétní den a hodinu. Celkem bylo vymezeno 39 kritérií, například dostupnost knihovny, služeb i informací o knihovně, přístup pro různé znevýhodněné skupiny, služby pro různé kategorie uživatelů, provozní doba, sociální zázemí, estetika prostor, osvětlení, prostory pro děti a mládež, možnosti občerstvení a další. Dílčí kritéria byla seskupena do šesti hlavních oblastí hodnocení a každé oblasti

² Podrobněji o postupu hodnocení: RICHTER, Vít. Cena SKIP: Městská knihovna roku 2017. SKIP [online]. 2017 [cit. 2018-10-14]. Dostupné z: <https://www.skipcr.cz/akce-a-projekty/akce-skip/cena-skip-a-skanska-mestska-knihovna-roku-2017>.

³ Podrobněji: Mystery shopping. *Wikipedie* [online]. 2015 [cit. 2018-10-13]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Mystery_shopping.

⁴ JIRÁSKOVÁ, Magdalena et al. *Mystery shopping v knihovnách: podívejte se na služby knihovny očima uživatele*. Brno: Kabinet informačních studií a knihovnictví FF MU, 2013. 26 s. Dostupné také z: <http://eknihy.knihovna.cz/static/files/mystery-shopping-v-knihovnách.pdf>.

⁵ JIRÁSKOVÁ, Magdalena, MACHOVSKÁ, Monika a MIKULÁŠKOVÁ, Anna. *Mystery shopping v knihovnách jako nástroj pro zjišťování kvality služeb. Knihovna plus* [online], 2014, 10(1) [cit. 2018-10-13]. ISSN 1801-5948. Dostupné z: <http://knihovna.nkp.cz/knihovnaplus141/jirask.htm>.

JIRÁSKOVÁ, Magdalena et al. *Výzkum problematiky mystery shoppingu v knihovnách. Proinflow: časopis pro informační vědy* [online], 2013, 5(2) [cit. 2018-10-13]. ISSN 1804-2406. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/proinflow/article/view/777/909>.

byla předem stanovena určitá váha vyjádřená v procentech. Větší váha (22 %) byla přidělena hodnocení významných akcí a komunitních aktivit z posledního roku:

1. informace o knihovně (váha 6 %);
2. umístění knihovny, její viditelnost a dostupnost (váha 22 %);
3. služby knihovny, nabídka (váha 32 %);
4. vnitřní vybavení knihovny (váha 12 %);
5. obsah, rozsah a uspořádání knihovního fondu (váha 6 %);
6. hodnocení dvou výjimečných akcí roku a dalších komunitních aktivit (váha 22 %).

Kritéria hodnocení byla soutěžícím knihovnám předem známa, byla součástí vyhlášení podmínek soutěže, tzn. že knihovny se mohly na posouzení předem připravit. Úkolem každého hodnotitele bylo, aby v průběhu návštěvy knihovny provedl vlastní známkování všech 39 kritérií. V některých případech (například informace na webových stránkách) bylo možné provést hodnocení s předstihem. Pro hodnocení byla nastavena šestistupňová, respektive sedmistupňová škála:

6	5	4	3	2	1	0
výjimečný	vyňikající	velmi dobrý	dobry	přijatelný	slabý	nebylo co hodnotit

Následující tabulka ukazuje všechna hodnocená kritéria a také průměrné známky, které knihovny zastoupené v druhém kole soutěže získaly od všech hodnotitelů. To může následně pomoci každé knihovně, aby identifikovala své silné a slabé stránky. Určení známek ze strany každého hodnotitele je v mnoha ohledech subjektivní a může také dojít k některým nepřesnostem, ale přesto vyjadřuje určitý názor, který je následně korigován do výsledné známky, která je průměrem čtyř rozdílných pohledů. Objektivitu také zvyšuje fakt, že členové komise mají možnost porovnat mezi sebou osm knihoven, které navštíví během tří dnů.

PRŮMĚRNÉ ZNÁMKY HODNOCENÍ OD VŠECH HODNODITELŮ								
	Louny	Plzeň	Pelhřimov	Žďár n. Sázavou	Vyškov	Valašské Klobouky	Karviná	Nové Město n. Metují
Informace o knihovně								
v průvodcích pro turisty	4	1	4	3	0	0	0	4
na mapách obce, města	4	0	4	4	3	4	5	4
na internetu, webových stránkách, soc. sítích	3	4	4	3	5	3	5	4
Umístění, viditelnost a dostupnost								
architektonicky zajímavá stavba	5	3	4	4	5	4	6	4
umístění ve městě	5	5	5	5	5	5	4	5
veřejná doprava	5	5	5	4	5	5	5	4
vybavení pro pěší a cyklisty	4	0	5	4	5	5	6	4
parkoviště	3	1	5	3	4	3	6	3
vstup – přístupnost	4	3	4	4	5	5	5	4
směrovky do knihovny ve městě	0	0	4	0	0	0	4	4
označení na budově	5	4	4	4	5	5	6	5
otevřací, provozní doba	5	3	4	4	4	5	6	5
dostupnost pro osoby se zdravotním postižením	4	3	3	4	4	5	5	5
označení, orientace v budově	5	4	4	4	4	5	5	4

	Louny	Plzeň	Pelhřimov	Žďár n. Sázavou	Vyškov	Valašské Klobouky	Karviná	Nové Město n. Metují
Služby knihovny, nabídka								
přístup pro všechny – místní a hosté	5	5	5	5	5	5	6	5
poplatek za služby, registrační poplatek	2	5	5	4	4	6	4	5
rozsah knihovního fondu včetně různých forem médií	4	4	4	4	4	5	4	4
volný výběr, forma nabídky knihovního fondu	3	3	4	4	4	5	5	3
nabídka novin a časopisů	5	4	4	4	4	5	5	4
prostor pro výstavy	6	3	3	4	6	4	6	3
kavárna / restaurace / občerstvení	6	0	2	2	3	2	6	2
toalety	5	3	5	4	5	4	4	4
zvláštní prostory pro: setkání, učení, dílny apod.	6	2	6	3	5	4	5	4
identifikace, označení pracovníků	5	5	0	0	4	0	4	3
podpora uživatelů ze strany pracovníků	4	3	6	4	4	6	5	5
informační a komunikační technologie	4	4	4	3	5	4	6	4
služby pro děti	6	4	6	4	5	6	5	4
služby pro mládež	5	3	5	3	4	5	6	3
služby pro seniory	6	3	6	4	6	6	6	5
speciální služby: malé a střední podniky, zákazníci, turisté atd.	6	4	4	3	4	4	5	3
programy, události, přednášky	6	5	6	5	5	6	5	5
Vnitřní vybavení knihovny								
estetika prostoru	4	2	3	3	5	4	6	3
osvětlení	5	4	4	4	5	5	5	3
místa k sezení	5	3	4	4	5	5	6	4
klidové zóny	5	2	4	3	5	3	6	4
sociální zázemí	5	3	4	3	5	4	5	5
prostor pro děti a mládež	5	3	5	4	4	5	6	4
Obsah, rozsah a uspořádání knihovního fondu								
všestrannost / skladba / aktuálnost	5	4	4	4	4	5	5	4
Akce roku 2017/2018								
hodnocení dvou výjimečných akcí roku a dalších komunitních aktivit	6	4	5	4	4	6	5	4

Výsledné pořadí soutěžících knihoven bylo určeno dalším výpočtem. U každého kritéria byl proveden součet bodů, které knihovna získala od čtyř hodnotitelů. Následně došlo k součtu všech hodnot v rámci celé skupiny kritérií a výsledná hodnota byla přepočtena podle stanovené váhy. Celkovým součtem všech skupin bylo určeno výsledné pořadí knihoven a celkový vítěz soutěže, kterým se v roce 2018 stala Regionální knihovna Karviná.

knihovna	získané body	pořadí
Regionální knihovna Karviná	167	1
Městská knihovna Louny	152	2
Valašské Klobouky	143	3
Knihovna Karla Dvořáčka Vyškov	142	4
Městská knihovna Pelhřimov	140	5
Městská knihovna Nové Město n. M.	131	6
Knihovna Matěje Jos. Sychry, Žďár n. S.	115	7
Knihovna města Plzně	107	8

Dohodněte si vlastní mystery shopping

Cílem soutěže Městská knihovna roku je ocenit nejlepší české knihovny, které provozují či zřizují města, a motivovat je k rozšíření a zkvalitnění veřejných knihovnických a informačních služeb. Soutěž využívá kombinaci dvou metod hodnocení (kvantitativní a kvalitativní) s cílem dosáhnout co největší objektivnosti a komplexnosti při posuzování činnosti knihoven. V loňském roce se soutěže zúčastnil rekordní počet knihoven (44) a letos, při omezení počtu obyvatel, účast klesla na 22 knihoven. To není příliš mnoho.

Přesné důvody nízké účasti knihoven neznáme, ale některé lze alespoň naznačit. Především můžeme najít souvislost s poměrně nízkým zájmem vedení knihoven „znát svoje čísla“, ověřit si, jestli výkony naší knihovny jsou srovnatelné s jinými knihovnami, zda jsou lepší nebo horší, zda knihovna pracuje efektivně. To také dokládá poměrně nízké zapojení do projektu *Benchmarking knihoven*, kterého se v letošním roce zúčastnilo 355 knihoven, z toho 277 z Česka a 78 ze Slovenska. Ani to totiž není příliš mnoho, pokud se chlubíme nejhustší sítí pěti a půl tisíce knihoven. Někdy také může chybět chuť soutěžit

Foto: regionální knihovna Karviná

Městská knihovna roku 2018 –
Regionální knihovna Karviná

a jít se svou kůží na trh, protože statistická čísla v prvním kole jsou někdy až příliš neúprosná. Nemusí vždy plně odrážet skutečné výkony knihovny, proto je nutné ocenit každou knihovnu, která se soutěže zúčastní. Vítěz může být vždy jen jeden, ale každá knihovna účastí v soutěži může získat řadu podnětů pro zlepšování své činnosti.

Použití souboru kritérií a pravidel podle projektu *Library Ranking Europe* bylo experimentem, který se osvědčil. Nejednalo se v pravém slova smyslu o mystery shopping, protože hodnotitelskou komisi asi těžko můžeme označit jako utajeného uživatele. Knihovny by ale tento návod mohly využít pro získání zcela nezávislé zpětné vazby, pokud by si samy domluvily hodnocení za pomoci utajených uživatelů. Soubor 39 kritérií nebo alespoň jeho část by mohl být využit i při jiných příležitostech, soutěžích a oceňování knihoven, protože je dostatečně komplexní a odráží současné podmínky služeb knihoven. Nic také nebrání tomu, aby se nejlepší české knihovny porovnály s těmi zahraničními. V rámci projektu *Library Ranking Europe* bylo do této doby hodnoceno 56 knihoven z celé Evropy, například ze Švédska, Dánska, Belgie, Německa, Finska, Nizozemska, Španělska, Portugalska, Itálie, Francie, Estonska a Velké Británie. Z České republiky zatím žádná...

VÍT RICHTER | Vit.Richter@nkp.cz

Do čísla přispěli

Kateřina Bobková – grafička časopisu *Čtenář* ■ Mgr. Naděžda Čížková – Knihovna Jana Drdy Příbram ■ Mgr. Roman Giebisch, Ph.D. – Národní knihovna ČR ■ Roman

Hartl – Městská knihovna Rakovník ■ RNDr. Markéta Hlasivcová – Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského ■ Mgr. Zlata Houšková – SKIP ČR ■ Mgr. Jan Kamenický – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy ■ Zuzana Kantová – Střeďočeská vědecká knihovna v Kladně ■ Mgr. René Keller – Spolek divadelních ochotníků Radnice ■ Mgr. Luboš Kokeš – Národní knihovna ČR ■ Mgr. Martina Košanová – Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje ■ PhDr. Radek Liška – Střeďočeská vědecká knihovna v Kladně ■ Jiří Walker Procházkva – spisovatel, scenárista ■ PhDr. Vít Richter – Národní knihovna ČR ■ Mgr. Klára Smolíková – spisovatelka, scenáristka a lektorka ■ Mgr. Marcela Strouhalová – Národní knihovna ČR ■ Filip Šebek – Nová škola, o.p.s. ■ Mgr. Lenka Šimková – Střeďočeská vědecká knihovna v Kladně ■ Lucie Šnajdrová – Knihovna města Mladá Boleslav ■ Milan Valden – publicista

Události

Pátý workshop pro metodiky knihoven v Liberci

Letošní workshop pro metodiky knihoven se konal v Krajské vědecké knihovně v Liberci. Paní Jaroslava Starcová nám představila práci Libereckého krajského knihovnického metodického centra i svoji nástupkyni.

Následovala přednáška Lenky Pruckové z Knihovny města Olomouce nazvaná **IFLA – Kam směřuje světové knihovnictví**. Hovořila o své cestě do Malajsie, kde mj. na konferenci v Kuala Lumpur byla vyhlášena nejlepší knihovna letošního roku. Stala se jí KopGroek Bibliotheken, zvaná též Schol 7, z nizozemského města Den Helder. Knihovna vznikla rekonstrukcí bývalé školy a má překrásný interiér. Jedním z nápaditých designových prvků v budově je zachování školních toalet, které nyní slouží jako malé poslechové místnosti nebo místo pro studium pro ty, kdo nechtějí být rušeni. Knihovna maximálně respektuje současné trendy: pracuje s lidmi, nabízí konzultační hodiny o určitých tématech, využívá dobrovolnické práce a můžete si zde i pronajmout prostor pro svatební obřad. Mě zaujala další nominovaná knihovna, a to norská Deichman Biblo Toyen, která je zaměřená na mládež. Výpůjčky zde probíhají bezkontaktně pomocí moderních technologií, jako jsou RFID kódy a drony. Knihovníci mají více času na práci s mládeží, a proto se v knihovně hraje divadlo, pořádají besedy, koncerty a také se mládež učí vařit zdravá jídla. Přednášející v závěru svého vystoupení povzbuzovala účastníky k větší mezinárodní spolupráci.

Vladana Pillerová (NK ČR) ve své přednášce na téma **Stará známá statistika, aneb regionální funkce, čísla a my** uvedla nejen data o financování regionálních služeb pro knihovny, ale i zásadní informace o počtu knihoven, které připadají na jednoho metodika. Podle ní je celosvětový průměr 26 knihoven; ve Střeďočeském kraji je

G. Jarkulišová, předsedkyně Sekce veřejných knihoven SKIP, jež byla hlavní organizátorkou workshopu pro metodiky knihoven v Liberci

tento poměr 42 knihoven na jednoho metodika, ale v regionu Kladno dokonce přes 80 knihoven (působí zde dvě metodičky...)! Doufám, že tento argument povede k posílení našeho týmu v novém roce 2019.

Knihovna roku očima komise bylo dalším tématem programu, kterého se ujala Lucie Macháčková (MĚK Kutná Hora; členka hodnotící komise soutěže Knihovna roku). Za Střeďočeský kraj byla nominována knihovna v Jinočanech, která patří do regionu Kladno. Knihovně jsme poskytovaly metodickou pomoc při přípravě na soutěž, proto nás, metodičky z Krajského centra v Kladně, zajímalo, co bylo důvodem jejího neúspěchu. Z přednášky vyplynulo, že komise měla nelehký úkol. Musela v jedné soutěži hodnotit jak knihovny obecní s pouhými pár sty obyvateli, tak knihovny městské. Knihovny bez finančních prostředků a knihovny finančně i personálně zajištěné. Z tohoto vystoupení vyplynulo jako nejzajímavější, že se stejná knihovnická práce na různých místech provádí různě a že je velmi dobré pozorovat, co dělají ostatní a zda se jejich úspěšné inovace nedají použít i jinde. Naše knihovna v Jinočanech byla sice hodnocena kladně,

Pohled do auditoria workshopu

ale výtka se týkala skutečnosti, že kulturní a sociální práce paní knihovnice překáží nepřerušované výpůjční době knihovny. Když například nese knihy imobilní čtenářce domů, řeší to vzkazem na dveřích knihovny, že přijde hned. To, co by bylo ve městech nemyslitelné, v obcích tak úplně nevádí a spíše se oceňuje osobní přístup.

Tři roky poskytování dotací pro obecní knihovny v Jihomoravském kraji přiblížila Monika Kratochvílová z Moravské zemské knihovny. Na tento účel vyčlenila rada Jihomoravského kraje pět milionů korun. Dotace se týká počítačového vybavení, čteček, tiskáren, skenerů, rozmnožovacích strojů, softwarového vybavení, mobiliáře, regálů. V roce 2016 byly mezi příjemce zařazeny i knihovny z obcí do 500 obyvatel. Dříve se dotace využívala také na drobné stavební práce, ale od toho se už upustilo. Náklady na jednotlivé projekty, o které knihovny žádají, se pohybují v rozmezí 50 000 až 200 000 korun. V mezikrajském srovnání patří podpora Jihomoravského kraje mezi výjimečné počiny v podpoře rozvoje obecních knihoven. Právě v menších obcích představují veřejné knihovny mnohdy jediné kulturní zařízení, které slouží ke komunitním aktivitám, a proto se pomoc vytvořit příjemné prostředí tolik oceňuje.

Dotací projekt Cizojazyčná literatura představila Šárka Kašpárková (Knihovna Kroměřížska). V současné době je vytvořena síť 52 center cizojazyčné literatury po celé ČR. Tato centra získávají zahraniční literaturu na základě potřeb uživatelů ve svém kraji. Potom ji poskytují uživatelům pomocí meziknihovní výpůjční služby nebo formou výměnných souborů. Zapojené knihovny obdrží přihlašovací údaje do webové aplikace

Cizojazyčná literatura, kde naleznou nabídkový seznam titulů cizojazyčné beletrie. Obsahuje tituly zjednodušené četby, literatury pro děti a mládež, knihy pro začátečníky v cizím jazyce, populárně naučnou literaturu aj. Finanční limit objednávky na knihovnu činí 30 000 korun a v rezervě si knihovny mohou vybrat knihy za dalších 20 000 korun. Ze statistiky vyplývá, že čtenáři nejvíce využívají romány v anglickém jazyce. Dalším nejvíce čteným jazykem je slovenština a němčina.

Závěrečnou praktickou debatu s názvem **O knihovnách ze všech stran, debata s krajskými i regionálními metodiky**, měla moderovat Gabriela Jarkulišová. Bohužel k ní nedošlo. Náhradou bylo představení firmy Tritius a výhod a nevýhod tohoto systému pro práci v Krajském knihovnickém centru, zejména zautomatizování výpůjčního procesu malých obecních knihoven. Diskusi moderovala Lucie Macháčková. Naše Krajské knihovnické centrum v Kladně se v roce 2016 rozhodlo zavést program Koha a mnohokrát mne napadlo, když se objevily problémy, že možná větší firma s větším personálním obsazením by byla lepší volbou. Po diskuzi jsem ale získala větší sebevědomí, že nám práce jde dobře a že problémy, se kterými se potýkáme, jsou přirozené...

Zvedám se a opouštím sál nabitá novými poznatky a obohacena o nové kontakty s kolegy z oboru. Takové zastavení a rozhlédnutí se, jak dělají svoji práci jinde naši kolegové, je velmi užitečné. Rozhodně si podobnou příležitost nenechám ujít ani příští rok.

ZUZANA KANTOVÁ | kantova@svkkl.cz

Foto: archiv Krajské vědecké knihovny v Liberci

Finsko – Helsinky

V letošním ročníku časopisu *Čtenář* jsme pro vás připravili vícedílný seriál námětů na stáže v zahraničních knihovnách. V Knihovně Filozofické fakulty UK jsme v posledních letech měli díky poměrně široké nabídce programů na podporu studijních cest a stáží v zahraničních institucích možnost navštívit moderní evropské univerzity a knihovny. Nabídka takových programů ale ještě neznamená, že si vyberete jako v cestovce z katalogu třeba Oxford, kde už pro vás budou mít připravený na míru šitý program. Destinaci si musíte vybrat sami, naplánovat, co všechno tam chcete dělat, a s příslušnými institucemi si domluvit vše – od termínů schůzek, jejich náplně až po nezbytné administrativní záležitosti. Obvykle jsme cílili na takové destinace, kde můžete strávit týden a každý den vidět klidně několik zajímavých knihoven. Program jsme se vždy snažili naplánovat co nejpestřejší, abychom si prohlédli nejen univerzitní knihovny, ale i ty městské nebo národní a navštívili jak ty nejmodernější, tak i historicky významné. A bylo-li cestou třeba ještě muzeum knihy nebo knihkupectví, tím lépe!

Naplánovat takovou stáž ale obnáší docela dost práce: hodiny strávené vyhledáváním na internetu, v mapách a jízdních řádech a emailovou komunikací. Proto bychom se v tomto seriálu rádi podělili o ty nejzajímavější, knihovnický bohaté destinace, ať už jsou to evropské metropole (Helsinky, Berlín, Vídeň), nebo celé regiony (Pobaltí, Nizozemí). Ve 21. století zaznamenala výstavba knihoven po celém světě nebývalý rozmach; v Evropě je pak tato tendence patrnější v těch nejvyspělejších státech, jako jsou severské země, Velká Británie, Nizozemsko či Německo. A právě sem směřovaly naše cesty především.

První díl věnujeme Finsku, konkrétně Helsinkám, a to hned z několika důvodů. Finové jsou podle různých průzkumů považováni za nejgramotnější národ na světě. Mohou se pochlubit jedním z nejlepších systémů školství a taky jsou pro knihovníky zemí zaslíbenou: skoro 40 % Finů je

zaregistrováno jako uživatelé knihovny; procentuálně je na tom lépe pouze Island. A navíc 5. a 6. 12. 2018, tedy ke stému výročí nezávislosti Finska, byla v centru Helsinek slavnostně otevřena nová veřejná knihovna Oodi, což finsky znamená Óda, jež má bez nadsázky ambici stát se nejmodernější veřejnou knihovnou světa.¹

Knihovna Oodi je součástí sítě Helmet (Helsinki Metropolitan Area Libraries), která je systémem 69 knihovnických poboček ve městech Helsinky, Espoo, Kauniainen a Vantaa. Stála 98 milionů eur a Finové na rozdíl třeba od Čechů vědí – narážím zde na osud Kaplického projektu nové národní knihovny –, že investice do vzdělávání a knihoven se jim časem zúročí. Knihovna se snaží být především místem, kde si můžete *přečíst knížku, setkat se s přáteli, půjčit si cello nebo řezat plech laserem*.² Snad proto, že je Finsko silně urbanizované (84 % obyvatel žije ve městech) a po velkou část roku tu panuje poměrně drsné klima, charakterizuje jeden z archi-

¹ Otevření knihovny si povšimla i česká média, viz NESVADBOVÁ, Jana. Ve Finsku vyrostla knihovna budoucnosti [online]. *Novinky.cz*, 10. 12. 2018 [cit. 2018-12-10]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/bydleni/tipy-a-trendy/491415-ve-finsku-vyrostla-knihovna-budoucnosti.html>.

² Citováno podle a podrobněji viz CORD, David J. Helsinki invests in its people with a library that reinvents the genre [online]. *This is Finland*, December 2018 [cit. 2018-12-09]. Dostupné z: <https://finland.fi/life-society/helsinki-invests-in-its-people-with-a-library-that-reinvents-the-genre/>.

Situační plánec centra Helsinek s vyznačenými místy doporučené k návštěvě či odborným stážím a knihovna Oodi

Foto knihovny: Paula Schuth, Helsinky

tektů Oodi jako zastřešené náměstí, živé místo určené pro společenské setkávání.³ Důležité pro úspěch celého projektu bylo také, že se na jeho přípravě už od začátku podíleli i běžní občané. Knihovníci se ptali lidí přímo na ulici (a prý se tvořily fronty!), jak by si knihovnu představovali a co by v ní podle nich nemělo chybět. I proto v Oodi najdete nejen volný výběr knih nebo dětské oddělení, ale taky živé stromy, kavárnu, kinosál a dílny vybavené nahrávací hudební aparaturou, 3D tiskárnami nebo šicími stroji. Jen sauna se do projektu nakonec už nevešla.

Především jako komunitní dílna a kulturní prostor zasvěcený kreativě a společenským akcím fungovala až donedávna nedaleká pobočka zvaná *Desítka*, jejíž provoz byl s otevřením Oodi ukončen.⁴ Kdo však hledá spíš než dílny a hudební studia tradiční knihovnu, bude se cítit dobře v pobočce v ulici Rikhardinkatu z roku 1882, která sloužila jako helsinská ústřední veřejná knihovna až do roku 1986 a nenabízí nic menšího než

příjemnou atmosféru knihovny 19. století. Jen kousek od knihovny Oodi se nachází finský parlament, kongresové centrum podle projektu nejslavnějšího finského architekta Alvara Aalta, muzeum současného umění Kiasma a také budova Helsinského hudebního centra z roku 2011, která stojí alespoň za krátkou návštěvu. Nachází se v ní totiž kromě velkolepého koncertního sálu specializovaná knihovna hudební Sibeliovy akademie, dnes součásti helsinské Univerzity umění.

V Helsinkách najdete samozřejmě také **Národní knihovnu Finska**, a to hned u hlavního helsinského Senátního náměstí v blízkosti katedrál, sídla vlády a hlavní budovy Helsinské univerzity. Národní knihovna sídlí v impozantní budově z 19. století a její interiér rozhodně stojí za vidění; nejzajímavější je budova rotundy přistavěná v roce 1906. Oficiálně knihovna vznikla v roce 1640 v tehdy nejvýznamnějším finském městě Turku, do Helsinek se přesunula v 19. století a až do roku 2006, kdy byla oficiálně přejme-

nována na Národní knihovnu, byla známá jen jako Univerzitní knihovna. I když plní obvyklé funkce národní knihovny, administrativně dodnes spadá pod Helsinskou univerzitu.

Hned ve vedlejší ulici v budově známé jako dům Kaisa sídlí současná hlavní **knihovna Helsinské univerzity**, kterou ve zkušebním období denně navštíví i 9000 návštěvníků. Až do otevření Oodi byla nejmodernější a nejzajímavější knihovnou v Helsinkách. Dokončili ji v roce 2012 a okamžitě posbírala několik architektonických cen. Tištěné knihy a práce s nimi tu už zdaleka nejsou prioritou, 86 % rozpočtu na akvizici totiž směřuje do elektronických informačních zdrojů. A knihovníci tak mají víc času věnovat se rozvoji studijního prostředí v nejširším slova smyslu, tedy od židli a místností až po kurzy informační gramotnosti a podporu vědy. V interiéru šestipatrové knihovny najdete tisíc studijních míst všeho druhu, která zohledňují různorodé potřeby dnešních vysokoškolských studentů. Promyšlený je tu snad úplně každý detail.

Finové patří v 21. století mezi neaktivnější stavitelé knihoven. Ovšem už ve 20. století, které bylo z hlediska architektury knihoven poměrně chudé, vznikla jedna z nejzajímavějších knihoven právě ve Finsku. V roce 1935 otevřeli **ve městě Viipuri modernistickou knihovnu** navrženou Alvarem Aaltem. Po druhé světové válce se ale celé město ocitlo na území Sovětského svazu, kde knihovna po léta chátrala. Díky spolupráci Ruska a Finska byla však v letech 2010 až 2014 kompletně zrestaurována a znovu otevřena veřejnosti v plné kráse. Viipuri (dnes Vyborg) se nachází až za ruskou hranicí a z Helsinek je vzdálené přibližně 250 kilometrů.⁵

Zajímá-li vás Aaltův modernismus, nemusíte jezdit až do Ruska, ale stačí, když se vypravíte do města Espoo, respektive jeho části Otaniemi ležící na stejnojmenném poloostrově, kde se nachází kampus Aaltovy univerzity. Z centra Helsinek je to patnáct minut autobusem nebo metrem a Alvar Aalto projektoval značnou část kampusu, včetně knihovny (dnes **Studijní centrum Haralda Herlina**). Ještě než se do kampusu nastěhovali první studenti, bydleli zde v roce 1952 účastníci XV. letních olympijských her, takže i Emil a Dana Zátokovi. V místní knihovně na první pohled rozpoznáte typický Aaltův styl i přesto, že v roce 2016 prošla modernizací a je povedenou ukázkou použití nejnovějších trendů v univerzitních knihovnách: různé typy studijních míst, kavárna i dílny určené ke specializované práci, protože Aaltova univerzita je zaměřená na technické obory a design. Až budete zpátky v Helsinkách, nezapomeňte se alespoň na skok zastavit ve zdejším **Akademickém knihkupectví** z roku 1969, opět podle Aaltova návrhu. Najdete ho v centru města. V knihách ve finštině si nejspíš moc nepočtete, ale za návštěvu určitě stojí.

Všechny výše zmíněné knihovny jsou v docházkové vzdálenosti z centra města; místní dopravu využijete pouze pro cestu do Otaniemi. Prozkoumat úplně všechny se dá docela pohodlně za tři celé dny. Pro návštěvu Helsinek lze doporučit letní měsíce. Třeba v červnu tu zažijete bílé noci, a tím pádem budete mít dostatek času všechno stihnout. My jsme Helsinky navštívili koncem listopadu 2016, kdy bylo sychravo a skoro celý den tma, ale v ulicích zase krásná vánoční výzdoba a atmosféra.⁶

JAN KAMENICKÝ | Jan.Kamenicky@ff.cuni.cz

Všechny zmíněné knihovny i další zajímavá místa najdete v online mapě, kterou budeme postupně doplňovat, na adrese <https://tinyurl.com/y7qcbk4>

³ Podle REITH-BANKS, Tash. The Borrowers: why Finland's cities are heavens for library lovers [online]. *The Guardian*, 15. 5. 2018 [cit. 2018-12-10]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/cities/2018/may/15/why-finlands-cities-are-heavens-for-library-lovers-oodi-helsinki>.

⁴ Alespoň přečíst si o ní můžete např. zde: Case: Library 10 in Helsinki [online]. *Model Programme for Public Libraries*, 18. 9. 2017 [cit. 2018-12-10]. Dostupné z: <http://modelprogrammer.slks.dk/en/cases/inspirational-cases/library-10-helsinki>.

⁵ Podrobněji ke knihovně např. LANGDON, David. AD Classics: Viipuri Library / Alvar Aalto [online]. *ArchDaily*, 18. 5. 2015 [cit. 2018-12-09]. Dostupné z: <https://www.archdaily.com/630420/ad-classics-viipuri-library-alvar-aalto>.

⁶ Detailnější reportáž si můžete přečíst v dvojdílném blogovém příspěvku: VEJVODA, Tomáš. Severská inspirace: zpráva z cesty do Helsinek [online]. *Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, Blog Knihovna*, 21. 4. 2017 (1. část), 9. 1. 2018 (2. část) [cit. 2018-12-09]. Dostupné z: <https://www.ff.cuni.cz/2017/04/severska-inspirace-zprava-cesty-helsinki-1-cast/> (1. část) a <https://www.ff.cuni.cz/2018/01/severska-inspirace-zprava-cesty-helsinki-2-cast/> (2. část).

Lekce pro práci dětských čtenářů s konkrétními knihami

Už sedmým rokem tým z pražské neziskové organizace Nová škola, o. p. s., spolu s desítkami pedagogů a knihovníků vede ke čtenářství stále více dětí. A velmi úspěšně. Ve školních čtenářských klubech po celé České republice děti zjišťují, že čtení není jen samotářskou kratochvílí, ale i zábavnou cestou k vyššímu vzdělání. Ideálním pomocníkem pro rozvíjení dětského čtenářství je pak web čtenářských klubů, kde si může kdokoli zdarma stáhnout pečlivě vypracované čtenářské lekce nabízející podrobné návody pro práci s konkrétními knihami v příslušném věku dítěte. Nechybějí zde stovky doporučených titulů dětské literatury ani odborné texty shrnující zkušenosti z různých oblastí dětského čtenářství.

K tomu účelu vydáváme odborné materiály, pořádáme speciální kurzy a připravujeme desítky různých lekcí, které nabízíme zdarma na našich stránkách www.ctenarskekluby.cz, říká Eva Bělinová, manažerka projektu Školních čtenářských klubů.

Jak pracovat s básněmi, bajkami, komiksem či tématem strachu

Z mnoha desítek lekcí vázaných ke konkrétním knihám je velmi těžké vybrat nějakou reprezentativní. Každá z nich má svá specifika, odvíjející se od konkrétního titulu a věku dítěte. Lekce jsou inspirací, každý si je může přizpůsobit podle svých potřeb. Najdeme zde například lekci, která formou komiksu přibližuje dětem téma totality, či lekci zabývající se tématem strachu, při níž jsou děti vedeny k hlubšímu pochopení pocitů postav. Z oblíbené audioknihy *Autopohádky* pak vychází audioplekce vedoucí děti nejen k předvídání, ale i ke zkoumání struktury příběhu a porovnávání znaků lidové a umělé pohádky. Žánr bajky pomůže dětem představit lekce inspirovaná knihou Terryho Jonese (člena britské komediální skupiny Monty Python), při níž mohou porovnávat fikci s realitou. Lekce vytvořená na základě knihy *Bertík a čmouchadlo* oceňované spisovatelky Petry Soukupové pro změnu řeší složitě téma rozchodu rodičů.

→ Web www.ctenarskekluby.cz nabízí ke každé knize dva druhy anotací – jednu stručnou a motivační pro děti a druhou podrobnější pro dospělé, obsahující popis didaktického potenciálu knihy a v řadě případů i konkrétní návrhy pro práci s textem.

V oblasti rozvíjení dětského čtenářství se snažíme představit čtení jako radostnou činnost. Používáme metody, které fungují i při práci s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami včetně dětí s odlišným mateřským jazykem. Smyslem naší činnosti je předávat naše zkušenosti dále. Motivujeme tak pedagogy, pracovníky knihoven a rodiče k rozvíjení čtenářství u dětí předškolního věku až po druhý stupeň základních škol.

Lekce s názvem *Jen jestli si nevydejšíš* pak děti seznamuje s neotřelou tvorbou Shela Silversteina, jehož básně plné inteligentního humoru v duchu Christiana Morgensterna či Emanuela Frynty dlouhou dobu figurovaly na „černé listině“ mnoha amerických knihovníků. Přitom jde o poezii, která se raduje z jazykových hříček i smysluplných nesmyslů a umožňuje dětem si s verši i kresbami také hrát. *Není v silách, myslím, žádného učitele podrobně sledovat vycházející dětskou literaturu a je fajn se spolehnout na odborníky. Lekce na webu čtenářských klubů jsou srozumitelně popsány a podle popisu je zvládne realizovat i učitel, jehož zájmy nesměřují zrovna ke čtenářství, říká Irena Jarská, učitelka 1. stupně ZŠ a MŠ Krchleby. V nabídce lekcí nechybějí ani podrobné návody pro práci s oblíbenými knihami, jako je například *Dětský zvěřinec*, graficky neobvyklá publikace *Hurá na kajak!* či *Medvídek Pú*. Pro předškolní děti a začínající čtenáře je určena lekce k obrázkové knize *Nový domek pro myšku* (v Nizozemsku zvolená nejlepší dětskou knihou roku 2006) výtvarníka a spisovatele Petra Horáčka. Metodou řízeného čtení si děti na krátkém textu a jednoduchém příběhu osvojují základní čtenářské strategie. Hravou a chutnou čtenářskou lekci s názvem *Jidáše*, propojující čtení s vařením, velikonočními zvyky a poezií, si s dobrými výsledky vyzkoušeli i žáci páté třídy základní školy.*

Neocenitelná inspirace v současné záplavě dětských knih

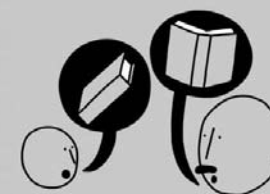
Pro učitele, děti i rodiče je pak velmi cenná sekce *Máš co číst?*, kde se lze inspirovat informacemi o současných dětských knížkách. Web nabízí ke každé knize dva druhy anotací – jednu stručnou a motivační pro děti a druhou podrobnější pro dospělé, obsahující popis didaktického potenciálu knihy a v řadě případů i konkrétní návrhy pro práci s textem. Knihy lze jednoduše filtrovat podle čtenářské úrovně dítěte a podle žánru či tématu. *Anotace z webu čtenářských klubů patří k mým nejoblíbenějším, protože nejsou fundovanějším inspiračním zdrojem. Z tohoto*

www.ctenarskekluby.cz

ROZVÍJÍME DĚTSKÉ ČTENĚŘSTVÍ

- anotace osvědčených knih
- čtenářské lekce a inspirace
- metodická podpora a akce

„Není v silách, myslím, žádného učitele podrobně sledovat nové vycházející dětskou literaturu. A je fajn mít možnost se poradit s lidmi, kteří se dětské literatuře profesně věnují, s knihovnicí a učitelkou ze čtenářských klubů.“
Irena Jarská, učitelka ZŠ a MŠ, Krchleby

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Čtenářské kluby

Oficiální leták školních čtenářských klubů s logy všech institucí, které jejich vznik podporují a zajišťují

důvodu tento web často doporučuji i maminkám, které chodí ke mně do knihovny a v záplavě dětských knížek na trhu se ztrácejí. Anotace zajímavých a kvalitních knížek na webu najdou i dětské čtenáře. Web je přehledně koncipovaný, díky filtrům čtenář snadno najde knížky například s dobrodružnou tematikou pro samostatné čtenáře nebo humorný příběh o zvířatech, zdůrazňuje chocehradská knihovnice Lucie Vrtalová, která se před třemi lety rozhodla vlastními silami založit čtenářský klub pro děti prvního stupně ZŠ a nyní vede v malé venkovské knihovně již dva. *V současné době, kdy produkce dětských knih je tak velká, je takřka nemožné přečíst vše vlastními silami. Ráda proto pročítám anotace z webu čtenářských klubů obohacené ještě bonusem didaktického potenciálu. Hned vím, jestli mě kniha oslovila svým dějem i možným využitím při práci s dětmi. Webové stránky čtenářských klubů jsou nedílnou součástí mé práce, přidává svůj názor liberecká knihovnice Radka Vojáčková.*

Kromě velmi oblíbených lekcí k práci s konkrétními knihami je na našem webu všem zájemcům k dispozici i řada dalších „pomůcek“. V sekci Inspirace je možné najít různé odbornější texty, které shrnují naše zkušenosti z různých oblastí dětského čtenářství. Oproti lekcím nejsou vázány na konkrétní knihy a nejsou zasazeny do celku okamžitě využitelného v hodině nebo v klubu. Nabízíme i různé kurzy a přibližně jednou za čtvrt roku rozesíláme metodický oběžník s konkrétními,

v praxi ověřenými inspiracemi pro vedení čtenářských dílen, přibližuje Tereza Nakládalová, garantka regionálních koordinátorů a metodického vedení Center kolegiální podpory (CKP).

Web čtenářských klubů je zároveň zdrojem informací o programu osmi CKP pro pedagogy, knihovníky a rodiče po celé ČR. Pravidelná setkání v rámci těchto center umožňují nejen vý-

měnu zkušeností a nápadů, ale motivují účastníky k zakládání vlastních čtenářských klubů, i třeba pro dospělé tak, jak je to obvyklé v zahraničí. Adresa www.ctenarskekluby.cz by určitě neměla chybět mezi „oblíbenými“ žádného zájemce o dětské čtenářství.

FILIP ŠEBEK | filip.sebek@novaskolaops.cz

Foto: Ondřej Polák

Dětské čtenářství

Knížky i pohlazení agamy vousaté

Amálii Peškové je sedm let. Patří k nejpilnějším dětským čtenářům Městské knihovny Slavoj ve Dvoře Králové nad Labem. Poznává se to nejen podle jejího posledního přání, ale i podle agamy vousaté, kterou ve zdejší knihovně chovají.

Amálko, je ti sedm let, jsi tedy asi už čtenářka... Čteš ráda?

Čtu hodně ráda. Někdy čtu přímo v knihovně, tam hodně komiksy, hlavně *Čtyřlístek*, ale nejvíc čtu knížky s mamkou večer před spaním. Většinou se spolu střídáme. Čtení s mamkou mám ráda, protože někdy něčemu nerozumím, tak mi to zrovna vysvětlí. Když dočteme, tak si někdy ještě o tom příběhu povídáme.

Já o tobě vím, že chodíš do knihovny. Odkdy?
Začala jsem tam chodit ve třech letech na kurz angličtiny pro předškoláky.

Chodíš tam ráda? Co se ti v knihovně líbí?
Do knihovny chodím často. Po angličtině si vždycky půjčím nějakou knížku. Líbilo se mi tam pasování prvnáčků a taky *Škola naruby*. Do deníčku jsem psala známku za čtení mamce, taťkovi i paní vychovatelce. Dostala jsem diplom za nejvíc zápisků a taky knížku *Bráchova bota*. Jsem taky ráda, když si můžu pohladit agamu vousatou.

Co ti v knihovně chybí?

(po delším přemýšlení) Na nic jsem nepřišla.

Jaká je tvá oblíbená knížka?

Nejvíc se mi líbila knížka *Ema a kouzelná kniha*. Vůbec jsem nevěděla, co znamená slovo sirotčinec. Bylo mi líto, že děti neznají svoje rodiče, ale kouzelná kniha jim je našla, a to se mi líbilo. Tak se mi líbily pohádky bratří Grimmů. Překvapilo mě, že pohádka *Hrombuchtup* je skoro stejná jako pohádka *O Rampelníkovi* nebo pohádka z televize *Rumpel Cimpr Campr*.

Amálko, co bys své knihovně popřála do dalších let?

Ať má knihovna hodně pěkných knížek! Ať si děti hodně knížky půjčují! Ať hodně škol nebo školek zapisuje do deníčku *Škola naruby* všechno, co s dětmi přečetly! Ať Slavoj vydrží ještě hodně dlouho!

ZLATA HOUŠKOVÁ | zlata.houskova@gmail.com

Foto: Marta Staníková

První knihovní zákon – 100 let

Knihovny a knihovní zákon 1919 ve Středočeském kraji

V letošním roce uplyne 100 let od vydání prvního knihovního zákona (zákon o veřejných knihovnách obecních č. 430/1919 Sb.) ze dne 22. července 1919. Tento zákon měl pochopitelně velký význam v době svého vzniku, jeho dosah ale trvá i do současnosti. Většina knihoven, a to nejen u nás ve Středočeském kraji, vznikla právě po tomto datu a značná část z nich funguje dodnes.

- Zákon obsahoval i pojistku pro případ, že obec knihovnu do dané lhůty nezaloží. V tomto případě zřídilo knihovnu v obci Ministerstvo školství a národní osvěty, ale z financí dané obce.
- Ve většině obcí knihovny neexistovaly a vedení obcí v řadě případů ani o zřízení vlastní knihovny neuvažovalo. Byl však vydán zákon, a ten bylo třeba poslechnout.

Zákon totiž ukládal každé politické obci povinnost zřídit a provozovat veřejnou knihovnu přístupnou všem obyvatelům obce, a to v různých lhůtách podle velikosti obcí, nejpozději však do konce roku 1929. Zákon obsahoval i pojistku pro případ, že obec knihovnu do dané lhůty nezaloží. V tomto případě zřídilo knihovnu v obci Ministerstvo školství a národní osvěty, ale z financí dané obce.

Situace před rokem 1919

V řadě měst a obcí v našem kraji fungovala knihovna již před rokem 1919. Tyto knihovny byly zakládány v první polovině 19. století (Mnichovice, Vlašim, Rakovník, Mělník, Kutná Hora, Mšeno, Zlonice, Hostomice či Votice), a především během druhé poloviny 19. století (Benátky nad Jizerou, Benešov, Beroun, Čáslav, Český Brod, Dobříš, Dolní Bousov, Kladno, Kralupy nad Vltavou, Neveklov, Nymburk, Příbram, Sedlčany, Slaný aj.). Byly to knihovny jak veřejné, tak především spolkové, které v řadě případů působily de facto jako knihovny veřejné. Mezi ně můžeme počítat např. knihovny čtenářských spolků, knihovny sokolské, hasičské apod. Tyto knihovny se již před vydáním knihovního zákona postupně začaly přetvářet ve veřejné knihovny městské. A tuto

proměnu dovršilo právě vydání zákona. Od té doby zde existovaly jasně vyprofilované městské knihovny.

U tzv. obecních knihoven tomu bylo trochu jinak. Ve většině obcí knihovny neexistovaly a vedení obcí v řadě případů ani o zřízení vlastní knihovny neuvažovalo. Byl však vydán zákon, a ten bylo třeba poslechnout.

Vznik knihoven po roce 1919

Příběhy vzniku obecních knihoven po roce 1919 můžeme víceméně rozdělit do tří základních rámců:

- 1) obce už svou knihovnu měly a jen ji přizpůsobily liteře zákona,
- 2) obce knihovnu na popud zákona v nejbližších letech založily,
- 3) obce o knihovnu spíše nestály, ale zákonem byly postupně donuceny ji založit.

V první řadě byla obcí povinně zřízena knihovná rada, která měla čtyři až osm členů podle počtu obyvatel obce. Tato rada připravovala vznik knihovny, jmenovala knihovníka a dále měla za povinnost knihovnu spravovat a její činnost kontrolovat. Některé obce na tuto skutečnost reagovaly rychleji a svou knihovnu v nejbližší době

založily. Jiné naopak váhaly a doufaly, že z této povinnosti sejde. Nakonec byly ale i tyto obce donuceny knihovnu založit. To ovšem automaticky neznamenalo, že knihovna fungovala. Často vše ještě dlouhá léta zůstalo pouze na papíře a knihovna žila jen v jednáních knihovnické rady, ale knihy ani neměla, natož aby je půjčovala.

Rozdílné přístupy

Jako názorný příklad nám může sloužit historie vzniku knihovny v **Hostivici** a sousedních obcích: **Litovice, Břve, Jeneček**. Hostivická knihovna byla založena v roce 1920 a o jejím vzniku jednala obecní rada již od srpna 1919, tedy brzy po vydání příslušného zákona. A knihovna zde vznikla, jak bylo typické pro řadu jiných obcí, sloučením stávajících knihoven spolkových, a to Čtenářsko-podporujícího spolku Hostivít pro Hostivici a okolí, Tělocvičné jednoty Sokol v Hostivici, Sboru dobrovolných hasičů Hostivice a železničnických zřízenců v Hostivici. Cesta ke vzniku jednotné knihovny však, tak jako jinde, nebyla úplně jednoduchá. Přesto knihovna poměrně brzy fungovala pro své čtenáře.

Naopak vznik Obecní knihovny spojených obcí Litovice, Břve a Jeneček byl trochu složitější. Jednou z možností, kterou zákon z roku 1919 obcím dával, bylo, že se mohou sousední obce dohodnout a založit knihovnu společnou, což je případ i této knihovny. Největší obcí byly Litovice, kde založení knihovny neustále odkládali. První zpráva o existenci knihovny je až z roku 1928, ale podle všeho knihovna dále vůbec nefungovala, což bylo obci také vytýkáno. Definitivně začala knihovna fungovat až na začátku roku 1932, ale teprve v roce 1939 zde byla zřízena knihovnická rada. Obě knihovny – hostivická i litovická – byly nakonec v roce 1962 sloučeny do jedné společné knihovny.

Foto: archiv SVK v Kladně

Knihni sklady s kovovými regály dnešní SVK v Kladně v době, kdy sídlila v prostorách zámku (1931)

Na příkladu vzniku těchto dvou knihoven jsem chtěl demonstrovat rozdílnost přístupu obcí ke knihovnímu zákonu tak, jak se to dělo a děje i dnes. Ale abychom se vrátili k zákonu z roku 1919. Jeho důsledkem do současnosti je, že síť knihoven, kterou v ČR máme, je největší na světě, a Středočeský kraj má zase největší počet knihoven ze všech krajů České republiky. Přestože se i přes ty naše knihovny převalily historické zvraty 20. století, jsou tu neustále s námi, a to ve dvou třetinách obcí našeho kraje.

Za všechny knihovny, které za svůj vznik vděčí právě tomuto knihovnímu zákonu, můžeme například jmenovat: Brandýs nad Labem, Davli, Hořovice, Kolín, Králův Dvůr, Milovice, Mnichovo Hradiště, Mníšek pod Brdy, Načeradec, Nové Strašecí, Roztoky u Prahy, Rožmitál pod Třemšínem, Řevnice, Říčany, Slabce, Smečno, Tuchlovice, Uhlířské Janovice, Velký Osek, Zdice, Zruč nad Sázavou, Žleby a mnoho dalších.

Právě z těchto důvodů je důležité si zvláště v období kulatého výročí vzniku prvního knihovního zákona uvědomit jeho význam i historickou a kulturní hodnotu, jejichž dědici jsme i my. Odkaz zákona je viditelný téměř v každém koutě našeho státu.

RADEK LIŠKA | liska@svkkl.cz

(fota z archivů daných knihoven)

Popsky k titulní straně obálky:

- 1 *Od konce první světové války až do roku 1945 sídlila dnešní knihovna Jana Drdy v Příbrami v budově městského sirotčince*
- 2 *Z činnosti předchůdkyně dnešní Městské knihovny Čáslav: výstava doporučených knih pro děti a mládež v roce 1931 ve škole v Bučicích-Vrdech*
- 3 *Čítárna pro mládež dnešní Městské knihovny Beroun (30. léta)*
- 4 *Čtenářský průkaz Městské knihovny Rakovník z roku 1922*

1

2

3

4

Veřejná knihovna v Rakovníku za 1. republiky

Veřejné knihovny se za první republiky měly stát důležitým nástrojem k rozvoji vzdělanosti československého národa. Jak po vydání knihovnického zákona v roce 1919 podotkl vlivný literární kritik, básník a spisovatel František Sekanina: *Obecní knihovny musí být řízeny tak, aby nám především vychovaly čtenáře a povznesly lid. Nebudou pro zábavu, ale v první řadě pro mravní užitek naší československé společnosti.* Přestože město Rakovník prožívalo v období první republiky nebývalý rozkvět, o jeho knihovně to až do roku 1929 zdaleka neplatilo...

Logo rakovnické knihovny z meziválečného období

Vendelín Punčochář (1910–1977), který působil ve vedení knihovny v letech 1931–1973

Tzv. Mayerova vila, sídlo knihovny v letech 1929–1942, kam se knihovna přestěhovala ze stísněných radničních prostor

Foto: archiv MěK Rakovník

Vznik Československa v roce 1918 nezastihl veřejnou knihovnu v Rakovníku v dobré kondici. Nacházela se v provizorních prostorách v jedné místnosti městské radnice, a jak v roce 1920 kriticky poznamenal při své návštěvě Rakovníka zástupce Úřadu státního instruktora knihovnického, stav rakovnické knihovny byl „velice zanedbaný“ a její zařízení neodpovídalo „ani nejprimitivnějším požadavkům, jaké na ústav z veřejných peněz vydržovaným třeba klásti“. Podle knihovnického zákona měly veřejné knihovny v československém státě poskytovat svým čtenářům především vzdělávací a naučnou literaturu, z beletrie pak pouze knihy se „skutečnou vnitřní hodnotou“, opět slovy Františka Sekaniny, s „pečetím posvěceného umění“. V praxi ovšem i nadále vítězilo mezi čtenáři lehké čtení, zejména v době hospodářské krize ve třicátých letech, kdy se

četba stala nejdostupnějším únikem před každodenní tísnivou realitou chudoby, nezaměstnanosti a hladu.

Přestože první republika byla v Rakovníku dobrou nebývalého rozkvětu a město pod vedením svého energického starosty Čeňka Vaněčka úspěšně naplňovalo svou představu o povznesení Rakovníka na vzorově moderní město (vzorově hospodářsky, sociálně, architektonicky i kulturně), veřejná knihovna jako by ležela mimo zorné pole tehdejších rakovnických pokrokových činitelů, těch v samosprávě i těch v kultuře.

Po celá dvacátá léta se knihovna navzdory velkému zájmu čtenářů (kolem 10 000 výpůjček ročně) potýkala s personálními potížemi i s nevhodným umístěním. Obrat k lepšímu přinesl až rok 1929, kdy se knihovna a čítárna přestěhovaly z jedné stísněné místnosti v radnici do pěti

pokojů takzvané Mayerovy vily v sousedství hlavního rakovnického kostela a reálné školy (která na přelomu 70. a 80. let 19. století byla působištěm historika a spisovatele Zikmunda Wintra).

V Mayerově vile prožil svá dětská a mladá léta dramatik a spisovatel Jaroslav Maria, výrazná a kontroverzní postava české literatury prvních tří dekád dvacátého století. Za svůj vrcholný román, psychologické justiční drama *Váhy a meč*, získal v roce 1928 prestižní cenu pražského nakladatelství Aventinum, vypsanou k desátému výročí vzniku Československa.

Vedle nové adresy získala veřejná knihovna v Rakovníku na přelomu dvacátých a třicátých let i nové logo (v němž pochopitelně nesměl chybět tradiční symbol města – červený rak) a pře-

devším nového, obětavého knihovníka, tehdy dvacetiletého Vendelína Punčocháře, který pak stál v čele knihovny více než čtyřicet let.

Pro Vendelína Punčocháře byla práce knihovníka skutečným posláním, což se okamžitě projevilo i v nárůstu počtu výpůjček, který v roce 1932 překonal hranici 16 000 a v roce 1938 dosáhl 18 000. Knižní fond knihovny vzrostl ze 3000 svazků v roce 1922 na více než 8000 v roce 1938.

Nejoblíbenější četbou rakovnických čtenářů zůstaly i nadále nenáročné lidové romány, detektivky, dobrodružné příběhy a cestopisy. Knihy s „pečetím posvěceného umění“ v těžkých třicátých letech příliš netáhly.

ROMAN HARTL | roman.hartl@seznam.cz

Stěhování po městě – historie veřejné knihovny v Mladé Boleslavi

V roce 1838 přišel do Mladé Boleslavi tehdy sotva třicetiletý koncepční praktikant krajského úřadu František Plaček. Krátce po svém příchodu založil Čtenářskou společnost, jejíž funkci od roku 1848 převzala Čtenářská jednota. Kolem Františka Plačka a Karla Vinařického se postupně shromáždila skupina vzdělanců, která se scházela ve vinárně na Starém Městě nebo v hostinci U modrého hroznu (obr. 1).

Městská knihovna byla otevřena 4. října 1901 v pronajatém bytě pana Glasra č. p. 30 na Staroměstském náměstí (zhruba uprostřed, nad nápisem Rudolf Pick, obr. 2).

Sídlo knihovny se často měnilo, knihovní fond trpěl opakovaným stěhováním, až nakonec v roce 1909 zakotvila Veřejná čítárna a knihovna královského města Mladé Boleslavi v chlapecké škole na Komenského náměstí (viz obr. na 3. s. obálky).

Ve 30. letech byla knihovna přemístěna do přízemí nově postavené budovy obchodní akademie. Slavnostní otevření nových prostor proběhlo 27. září 1936 (obr. 3).

V době druhé světové války musela knihovna postoupit své prostory německému lazaretu. Řada knih musela být také vyřazena. I po válce zůstala knihovna značně ochuzena – ve stísně-

ných poměrech jediné náhradní místnosti v Okresní hospodářské záložně. Nevhodně byla umístěna i čítárna v bývalé prodejně firmy Popper č. p. 16/1 (viz obr. 4 a 5).

V roce 1990 byla zahájena stavba nové budovy; k jejímu dokončení a otevření došlo v roce 1994.

LUCIE ŠNAJDROVÁ | snajdrova@kmmmb.cz

Foto: archiv Knihovny města Mladá Boleslav

Knihovna v sirotčinci

Po první světové válce, kdy byla dnešní Knihovna Jana Drdy v Příbrami podle dostupných pramenů hojně využívána, byla přestěhována do přízemí v budově městského sirotčince. Zde sídlila až do konce čtyřicátých let 20. století (viz foto na titulní straně obálky).

Knihy se půjčovaly nejen obyvatelům Příbrami, ale i přespolnímu vesnickému obyvatelstvu. Ve fondu byly knihy v českém a německém jazyce. Fond knihovny se stále rozrůstal, hlavně díky četným darům nejen od soukromníků, ale i zánikajících spolků. Tyto dary však často obsahovaly i méně hodnotnou a brakovou literaturu. Obec poskytovala knihovně zdarma místnosti, vybavení, obsluhu, topení a osvětlení.¹

Celostátní metodické vedení

Obrat v praxi knihovny, stejně jako v celém československém knihovnictví, nastal v roce 1919 schválením tzv. prvního knihovního zákona.² Každý okres měl povinnost zřídit okresní sbor osvě-

tový. Ten měl schvalovat knihovní řád, výpůjční poplatky, potvrzovat knihovníka ve funkci i organizovat dozor v knihovnách s méně než 2000 obyvateli. Knihovníci z knihoven v obcích s více než 10 000 obyvateli měli absolvovat jednorozhodní knihovnickou školu. Na pomoc knihovníkům byla vydána *Příručka pro veřejné knihovny*, obsahující poučení o všem, co knihovník pro svou práci potřeboval: třídění a značení knih, vedení seznamů, formuláře tiskopisů, nábytek, knihovní a výpůjční řády a administrativní pokyny. Vodítkem pro správné doplňování fondu pak byl *Seznam knih do obecních knihoven*, který obsahoval asi 1000 titulů belerie a naučné literatury; doplněný byl též návrhem knihovního a čitárenského řádu.

¹ Pamětní kniha královského horního města Příbramě

² FRIDRICH, František. *Veřejné knihovny obecní v Československu 1919–1922.: knihovní zákon, jeho provádění a výsledky*. Praha: Masarykův lidovýchový ústav, 1931.

Foto: Karel H. Štašný

Dnešní stav budovy bývalého sirotčince, dnes sídlo Všeobecné zdravotní pojišťovny

Všechny tyto dokumenty znamenaly nesporný přínos pro práci knihoven. Zajistily jim celostátní metodické vedení, jednotné alespoň v základních otázkách, a nařizovaly obcím, aby pro knihovnu byly vytvořeny základní materiální a personální podmínky.

V duchu těchto pravidel působila i příbramská knihovna až do roku 1945. Velmi pěkně ji ve svých vzpomínkách popsal Antonín Cvrk, z armády propuštěný důstojník.³ V knihovně pracoval v době okupace nejdříve jako pomocník knihovníka. Když knihovníka v roce 1942 zatkl gestapo, absolvoval roční dálkové studium knihovnické školy a působil jako knihovník a okrskový knihovnický dozorce.

Čítuji z jeho autentických vzpomínek: *Kromě přírůstkového seznamu měla knihovna hlavní abecední seznam lístkový, abecední věcný seznam podle obsahu, kartotéku evidence čtenářů, lístkový seznam. Označení knih a postavení na regálech bylo podle spisovatelského čísla. Spisovatelských čísel bylo více jak 2000. Půjčovní systém spočíval v tom, že si čtenář vypsal čísla z dvojmo vedeného doplňovaného knižního seznamu nebo seznamu novinek na stěnách ohrady, nebo přímo požadavkem u okénka. Čtenář měl dvoudílnou čtenářskou legitimaci se třemi sloupci: výpůjčka, datum vypůjčení, datum vrácení. V každé knize byl pod vrchní deskou knižní lístek, který se při vypůjčení označil číslem čtenářské legitimace a datem. Knižní lístky se podle spisovatelského čísla porovnaly a uložily do dřevěné kartotéky na výpůjčním pultě. Knižní lístky podle barvy označovaly knihy pro dospělé (bílé), pro mládež (modré) a naučné (červené).*

Půjčovaly se tři knihy, výjimečně pět knih na dobu 14 dní. Po čtyřech týdnech, nebyly-li vráceny, byly osobní návštěvou u čtenáře posluhovačkou i s pokutou vráceny. V pondělí a v pátek

od 15 do 19 hod. vypomáhali při půjčování dobrovolníci, učitelka Málková a npor. v. v. Svojitka, před válkou to byli studenti, mezi jinými i Jan Drda. V úterý, ve středu a ve čtvrtek byl provoz slabší, na obsluhu stačil knihovník a já.

Knihovnu řídila knihovní rada: řídicí učitel v. v., předseda, ředitelka v. v., jednatelka, pokladník a zároveň představitel města (městské rady), ředitel horní školy a knihovník. Knihovní rada zasedala jednou za dva měsíce. Jednatelka četla zápis z minulé porady, pokladník doložil finanční situaci, knihovník nejdůležitější věci z chodu knihovny.

Peněžní příjmy byly: povinná dotace města (jedna Kč na jednoho obyvatele města ročně), zápisné 5 Kč na osobu, výpůjční poplatek 20 haléřů za jeden svazek. Výdaje: účty na nové knihy, vazbu knih, časopisy pro čítárnu.

Mezi čtenáři byla pestrá škála osob. Asi 50 % studenti, profesori, učitelé, doktoři, úředníci, do 30 bývalých důstojníků. Asi 50 % zaměstnanci, živnostníci, horníci, hodně žen v domácnosti.

Stále horší podmínky života našeho národa, menší přiděl potravin, persekuce, totální nasazování na práci v Reichu, germanizace – to všechno mělo vliv na intenzivní vlastenecké citění a myšlení, odpor a boj, snahu přežít a projevovalo se to útekem ke knize. Počet čtenářů se zvýšil na 1600, počet výpůjček až na 70 000 ročně. Knihovní fond dosáhl 17 000 přírůstkových čísel. Velký zájem byl o historický román, více se četl Jirásek, Winter, Němcová, Čapek, Majerová. Bestsellerem bylo Městečko na dlani, Cirkus Humberto, Největší z Pierotů, všechny Topičovy bílé knihy.

Problémy nastaly s knihami na indexu. Postupně začali chodit četníci se seznamem knih, které se zabavují. Do regálů ani do našich katalogů se vědomě (nebo nevědomě) nehrnuli. Zpočátku to byla pokroková literatura německých i českých antifasistů, sovětská a ruská, později i celá francouzská a anglo-americká. Několik desítek knih bylo zpočátku odevzdáno, a tím i ztraceno. Později při libovůli četníků ponechán seznam, abychom zjistili, zda se hledaná kniha u nás nachází. Tyto knihy byly postupně vyjmuty z oběhu, zabaleny do balíků a uloženy v pultech uvnitř knihovny. Dlouho ještě po zákazu byla spolehlivým čtenářům zakázaná literatura půjčována.

NAĀA ČÍŽKOVÁ | cizkova@kjd.pb.cz

³ CVRK, Alois. *Příbramská knihovna v létech 1939–1945. Vzpomínky – rukopis. Příbram: 1989.*

Recenze

Užitečná publikace pro zřizovatele knihoven i knihovníky

DANIELISOVÁ, Tereza. *Knihovní zákon: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. 89 s. ISBN 978-80-7598-156-1

Česká republika má mimořádně hustou síť knihoven, kterou ročně využije více než 23 milionů návštěvníků. Jsme také zemí, kde je již od roku 1919 tradicí mít knihovní zákon. Ten poslední o podmínkách poskytování veřejných knihovnických a informačních služeb je platný od roku 2001 a je trochu s podivem, že k němu doposud nebyl publikován žádný ucelený komentář. Z tohoto hlediska je nezbytné ocenit iniciativu nakladatelství Wolters Kluwer a zpracování komentáře k této právní normě.

Podstatná část knihoven jsou instituce, které nemají právní subjektivitu, to znamená, že jsou organizační složkou obce, školy, ústavu, podniku, muzea nebo jiných institucí. Z tohoto hlediska bude komentář velmi užitečný pro zřizovatele či provozovatele knihoven, neboť přináší řadu důležitých informací o tom, jaké jsou jejich povinnosti, jak knihovnu evidovat, provozovat nebo jak je nezbytné nastavit služby pro návštěvníky, aby byl dodržen princip rovného přístupu všem bez rozdílu.

Pracovníci knihoven nejvíce ocení výklad k povinným či nepovinným službám, k principu bezplatných služeb a služeb, které je možné poskytovat za úhradu vynaložených nákladů. Komentář se také soustřeďuje na bližší specifikaci vztahů mezi knihovním zákonem a oblastí autorského práva, které mohou být značně komplikované zejména pro služby v digitálním prostředí nebo při poskytování kopírovacích služeb. Knihovní

zákon vymezuje systém knihoven, úlohu hlavních typů knihoven i základní pravidla spolupráce mezi knihovnami. Podrobně je pojednána citlivá oblast poskytování různých typů meziknihovnických služeb, kde knihovny musí mezi sebou spolupracovat a respektovat stanovená či dohodnutá pravidla. Základem pro činnost každé knihovny je její knihovní fond, který má jednak svou finanční hodnotu, ale je také součástí kulturního dědictví. I v této oblasti pomůže komentář při řešení složitých případů při správě, ochraně a uchování knihovního fondu, doporučí, jak si poradit s jeho revizí, aktualizací nebo odpisy.

Komentář se opírá o řadu dílčích výkladů ke knihovnímu zákonu, které zpracovalo Ministerstvo kultury nebo jiné orgány státní správy, a uvádí je do vzájemné souvislosti. Velmi cennou složkou komentáře jsou odkazy na návazné právní předpisy, výklady, včetně mezinárodních doporučení. Knihovní zákon od svého přijetí již prošel několika nepřímými novelizacemi zejména technického rázu. Komentář v řadě případů nabízí celou řadu podnětů pro zpřesnění pojmů a pravidel, které by bylo prospěšné využít při zásadnější novele.

VÍT RICHTER | Vit.Richter@nkp.cz

Vstupte do literárního doupěte

SMOLÍKOVÁ, Klára a Jiří Walker PROCHÁZKA.

Vstupte do literárního doupěte: pracovní listy pro tvořivé psaní a chytré čtení.

ilustroval Viktor SVOBODA. Praha: Pasparta, 2018. ISBN 978-80-88290-12-4

Zájem o čtení a následně celoživotní vztah k němu se může u dětí probudit velmi brzy. O tom, jak jej podpořit, vzniká poměrně velké množství studijních materiálů, podpůrných projektů i aktivit na toto téma zaměřených. A to napříč knihovnami, školami i dalšími vzdělávacími a příbuznými subjekty. Jak je to s opačnou stranou mince – tedy se zájmem dětí o vlastní literární tvorbu?

Ani tady nenarazíme na pole zcela neorané, ale dalo by se říci, že podpora tvůrčího psaní bývá ve zmíněných kruzích zaměřena spíše na dospělé či dospívající zájemce. To se ale pomalu mění a jedním z počínů, který k tomu v nedávné době přispěl, je soubor pracovních listů pro tvořivé a chytré psaní určený dětem již od 12 let.

Do literárního doupěte zvou autoři, kteří mají se čtenářskými workshopy a literárními dílnami pro děti bohaté zkušenosti – Klára Smolíková a Jiří W. Procházka. Spoluautoři v ukázkách, na které navazují pracovní listy, používají vlastní texty a zaměřují se na žánry, které jsou mezi mladými čtenáři oblíbené. Skladba publikace reflektuje samotný tvůrčí proces: nechybí práce se slovní zásobou, pravidla výstavby textu, vytváření literárních postav apod. Dále upozorňuje na různé chyby, kterých by se měli začínající autoři vyvarovat, a nabízí ověřené tipy a triky, jak vznikající dílo posunout o úroveň výše.

Autoři jsou pravidelnými spolupracovníky časopisu *Čtenář*. Pokud se vám bude zdát, že jste se s některými kapitolami již setkali, pak vězte, že kniha vychází z rubriky publikované právě v tomto časopise. Kapitolám však dává ucelený

charakter, poutavou formální podobu a přehlednou strukturu. Ke každému pracovnímu listu je pak připojena srozumitelná metodika, kterou mohou knihovníci, učitelé či další zájemci v rámci daného tématu ještě rozvinout.

Velmi přínosný pro mě osobně je přesah do mediální výchovy, která může vybranými lekcemi volně postupovat. Na závěr bych ráda použila slova z anotace: *Předkládaný materiál by rád ukázal, že literatura je fajn a že do*

oblasti literární tvorby může vstoupit každý. Možná toto koketování s texty nevyvrhne na břeh řů nových spisovatelů, ale to není důvod, proč si v literárních vlnách nezařadit.

Za sebe potom dodávám, že čím dříve se potenciální budoucí autoři naučí v těchto vlnách plavat, tím lépe. Mám tedy pro vás ideální tip do vaší knihovny.

LENKA ŠIMKOVÁ | avokmis@seznam.cz

Pozn.: Publikace volně navazuje na pracovní listy k rozvoji čtenářství Zakousněte se do knihy (Klára Smolíková, Portál 2017), tentokrát však cílí na starší žáky.

Vzpomínka na Halinu Molinovou

Foto: Edmund Kijonka

S hlubokou lítostí oznamujeme, že dne 12. listopadu 2018 nás navždy opustila dlouholetá ředitelka Regionální knihovny Karviná, naše kolegyně a přítelkyně PhDr. Halina Molinová.

Byla absolventkou oboru Knihovnictví a vědeckých informací Filozofické fakulty Univerzity Karlovy (1974). Doktorát získala v roce 1984 na Wroclawské univerzitě (Polsko) za práci na téma *Význam polských oddělení veřejných knihoven na Těšínském Slezsku v Československu při popularizaci četby v polském jazyce*. Svoji profesní dráhu spojila s Regionální knihovnou Karviná (RKK), dříve Okresní knihovnou Karviná, kde od roku 1965 pracovala nejprve jako řadová knihovnice, posléze vedoucí oddělení (1969), vedoucí odboru (1974) a poté náměstkyně ředitelky (1979); od roku 1990 do 31. 1. 2018 byla její ředitelkou. Přednášela také na Ústavu bohemistiky a knihovnictví Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě předmět Hudební knihovny.

Prezident Polské republiky Alexandr Kwaśniewski ji ocenil Stříbrným křížem za zásluhy a prezident Lech Kaczyński Zlatým křížem za zásluhy. V roce 2018 obdržela jako první Medaili MUDr. Wacława Olszaka za rozvoj v oblasti vzdělání, propagaci knihovnictví a rozvoj kultury ve městě Karviná.

Svými aktivitami daleko přesahovala oblast knihovnických a informačních procesů. Zasloužila se o propagaci čtenářství, sledovala světové trendy v oblasti poskytování knihovnických a informačních služeb v návaznosti na rozvoj informačních technologií a požadavků uživatelů. Vytvářela podmínky pro zajišťování informační výchovy uživatelů a zvyšování jejich schopnosti práce s informací. Stála u zrodu časopisu *Sova*, který vydává RKK. Je autorkou projektu *Knihní jarmark*, který se koná nepřetržitě od roku 1994. Spolupracovala i na tvorbě knihy a audioknihy *Skoro zapómniane*. Podporovala aktivity RKK pro občany s hendikepem, multikulturní akce a setkávání generací, promítání Filmového klubu, který působí nepřetržitě od roku 1968.

Pod jejím vedením RKK vždy pružně reagovala na poptávku a měnila se situaci, a knihovna se tak v odborných kruzích často dává za vzor ostatním. Důkazem kvality jejích služeb jsou ocenění, která pod vedením Haliny Molinové RKK obdržela – Plaketu města Karviné za veřejně prospěšnou činnost, v Helsinkách cenu Evropská veřejná knihovna za vynikající práci v oblasti prosazování literatury a čtení, první místo v anketě o nejvýznamnější český a slovenský produkt, službu nebo čin spojený s elektronickými informačními zdroji za elektronickou meziknihovní výpůjční službu na konferenci INFORUM 2000, Medaili Zdeňka Václava Tobolky za úspěšnou reprezentaci českého knihovnictví, hlavní cenu v soutěži Stavba Moravskoslezského kraje 2010 v kategorii stavby občanské vybavenosti – rekonstrukce, zvláštní ocenění a diplom Ministerstva kultury – kategorie informační počin v soutěži Knihovna roku 2011, Nejzajímavější projekt podpořený z peněz EU v Moravskoslezsku (www.nejkacka.eu), cenu Městská knihovna roku 2012 – v kategorii města nad 40 000 obyvatel.

Osobně se zasloužila o to, že se RKK změnila v moderní a dynamické vzdělávací, kulturní, společenské a komunitní centrum, kde se uskutečnila stovky regionálních, národních i mezinárodních akcí (*Knihní jarmark*, *Z ksiązką na walizkach*, *Setkání s významnými osobnostmi*, *Mezinárodní odpoledne poezie*) a projektů podpořených grantovými programy statutárního města Karviné, Moravskoslezského kraje, Ministerstva kultury, Evropské unie, českými i zahraničními fondy. S jejím jménem je také spojena rekonstrukce ústřední budovy RKK v Karviné-Mizerově.

Na paní ředitelku Halinu Molinovou budeme vždy vzpomínat s úctou a obdivem, protože byla velkým a ušlechtilým člověkem, ochotným vždy podat pomocnou ruku. Všem bude chybět. Čest její památce!

**kolktiv zaměstnanců
Regionální knihovny Karviná**

Vůně knih, kávy a benzínu

1. část

knihovny Středočeského kraje

Foto: J. W. Procháčka a K. Smolková

Během roku navštívíme mnoho českých a moravských měst. Někdy společně, jindy každý sám. Po návratu se nás známi ptají, co jsme viděli. A my popravdě odpovídáme: *Vlastně nic moc. Hlavně knihovny. Možná to vůbec není „nic moc“*, a tak jsme se rozhodli podělit se se čtenáři *Čtenáře* o naše postřehy, zážitky a dobré nápady, kterých si při besedách v knihovnách všimneme. Někdy si popleteme tváře knihovnic, ale nezapomínáme vůně knihoven, atmosféru, která v nich vládne.

Středočeské knihovny jsou rozestry kolem Prahy. Někdy to k nim máme, co by kamenem dohodil. Jindy nás čeká dlouhé putování, protože leží sice kousek od hlavního města, leč na tom druhém konci, než bydlíme my. A tak se stane, že třeba dopravit se do **Městské knihovny Jílové u Prahy**, jedné z více než stovky profesionálních knihoven v tomto kraji, nám zabere z Horních Počernic stejný čas, jaký potřebujeme na dojetí do Pardubic.

Dešť cestou do Jílového

První vzpomínka bude deštivá. **Jílové u Prahy** bičovaly v ten říjnový den před třemi lety proužky deště. Jak naivní byla má představa, že stačí trefit náměstí, a pak už knihovnu najdu na

první dobrou! Ani při druhém kolečku jsem budovu nevyprávěla, a tak nezbylo než se ptát zmolklých místních. Pokušující prodavačka před konzumem hovořící s ukrajinskou dívkou nebyla dobrou volbou, ale každé pátrání musí někde začít. Mladá maminka s děckem vypadala nadějněji, ale za upraveným zevnějškem se ještě nemusí skrývat čtenářka. Napotřetí jsem se ani nemusela ptát. Na správný směr, kterým byl průjezd z náměstí, mě nasměroval starý muž, který mě sám oslovil. Kabát pamatoval sametovou revoluci a oči tisíce přečtených stran.

Obtěžkána knihami a rekvizitami k programu o Janu Husovi jsem vystoupala do knihovny a můj nos měl jasno. Vůně čerstvé kávy! Paní knihovnice se smály, že kávovar před pár dny po-

řídily a teprve se s jeho obsluhou seznamují. Každý marketinkový začátečník se učí, že zákazníkovi musí být dobře – a vůně mají výrazný vliv na naše rozpoložení. Knihy voní. Nové knihy nasládou vůní lepidla, inkoustu a papíru. Staré knihy daleko rafinovaněji, jak se organické sloučeniny postupně rozkládají. Jenže knihy ve veřejných knihovnách už ztratily pel čerstvě vytištěných publikací a zároveň mají daleko k aromatu svazků z archivů, klášterních či muzejních knižních sbírek. Často do sebe nasáknou vlhkost zdí, polévatý prach a cigaretový kouř. Kávovar v knihovně šíří příjemnou pohodu, která skrýje i pachy nemilé.

Knihy a svaly, vily a fary

Soukromým knihovnám to ve vilách sluší. Těžko si představit majitele rozlehlého rodinného domu, který by nevytvořil důstojné místo pro knihy, které stvrzují jeho postavení a kulturní rozhled. Když vejdete do **čelákovické knihovny** v ulici Na Hrádku, jste v pokušení očekávat, že po dřevěném schodišti vám přijde vstříc půvabná paní domu a nabídne vám – inu třeba zase kávu. Koneckonců naproti je muzeum a tradicí toto místo dýchá. Knihovna je ve vile od osmdesátých let a od té doby prošla ještě jednou rekonstrukcí, přesto přes veškerou snahu milých knihovnic není možné dům nafouknout ani odstranit bariéry.

Před dvěma roky jsme sem byli pozváni na *Noc s Andersenem* a díky vynalézavosti pracovníků dětského oddělení jsme se do skrovného prostoru vešli s dětmi, rodiči, hravou dílnou i výstavou ke knize *Jak se staví město*. V loňském roce jsem se sem vrátila s programem o dějinách písma a knihoven a prostor byl opět záračně přeskupen – pravděpodobně vlivem magických sil. Jen si vždy říkám, když vidím drobné dámy přesouvat nábytek, zda by nestačilo, že už takto denně přenášejí z místa na místo těžké knihy. Jestli je opravdu nutné nutit je ještě do práce stěhováků.

Kupodivu lepší službu než vila může knihovně poskytnout fara. Alespoň ta v **Dolním Bousově**, kam se před deseti lety přestěhovala místní knihovna. Výstavy je možné umístit do prostoru v přízemí, přednáškám a besedám bylo před pěti lety přizpůsobené podkroví. Nemusíte trnout, že děti v nadšení z komiksových úkolů převrhnou

Foto: archiv autorů

Výstava ke knize Spolka mě knihovna ve variabilní milovické knihovně

stolek s dataprojektorem, protože je přichycen ve stropním držáku. Rozlehlé místnosti oddělení pro děti a pro dospělé tak není nutno neustále přestavovat, ale naopak je možné je zabydlet bytelným nábytkem. Pohodlné sedačky a červené ušáky lákají k posezení, díky stolním lampám má čtenář dobré světlo na čtení a na kulatý stoleček si může položit šálek s čajem. Nebo (do třetice) kávu. Tak vzniká nový obývací město!

Města v pohybu

Praha praská ve švech, bydlení se stává stále hůře dostupným a lidé se přelévají do okolních městeček. S lidmi rostou i knihovny. **Milovickou knihovnu** najdete v prostorách nové radnice teprve od roku 2012. Když na náměstí přijíždíte, do poslední chvíle si nejste jisti, zda jste správně. Sotva patnáct kilometrů vzdálená nymburská knihovna stojí v rušném centru mezi obchody, kde cítíte tep města. V Milovicích je pustá pláň. Zase se na ní dá ale dobře zaparkovat.

Milovičtí novousedlíci si město vybrali kvůli možnosti dojíždět do Prahy za prací a volným bytím, které zde zůstaly po odchodu sovětských vojáků. Teprve sekundárně řeší, zda a jaké kulturní vyžití město nabízí. Knihovna tedy otevřela náruč neznámému. Děti, které přicházejí na besedu, jsou pražsky dravé a kralují na stupňovitém pódiu. Kolem je živo. Slyším tlumené hlasy, jak nedaleko nás probíhá nějaké doučování.

Foto: archiv autorů

Jiří W. Procházka v berounské knihovně

Čtenáři jako by malinko tápali ve světle zeleném interiéru, ale je cítit, že knihovna pro ně i tak představuje pevný bod. Ostatně milovická nová radnice získala Cenu za nejlepší stavbu určenou k veřejnému účelu v soutěži Stavba roku Středočeského kraje.

Knihovny líbezně

Na knihovnu v **Libeznici** vzpomínám ráda, protože zde jsem měla díky zdejší aktivní knihovnici paní Dančové jedno z prvních povídání o komiksu pro veřejnost. Sešli se zde zájemci od předškoláků po seniory a přes mé rozpaky, jak si s tak rozmanitým publikem poradím, zde vládla nesmírně přátelská a vstřícná atmosféra. Z líbeznické knihovny pak o dva roky později přišlo další pozvání rovnající se výzvě, a to zajat za místními školáky do Rokytnice nad Jizerou, kde pobývali na škole v přírodě. Možná si to knihovníci ani neuvědomují, ale i oni mění životy nás spisovatelů, posouvají nás dále, ukazují nám cesty, jak se potkávat se čtenáři.

Knihovny s vůní fantasy a komiksů

Mladá Boleslav je díky prosperující automobilce rostoucím městem. Budova knihovny byla postavena po roce 1989 jako vůbec první stavba zamýšlená od počátku výhradně pro potřeby knihovny. Jenže od té doby uplynulo už čtvrt století. Rozlehlý nečleněný prostor dětského i dospělého oddělení dává podstatně více možností, takže jsme zde zažili besedy a workshopy s dětskými čtenáři, akce pro fanoušky fantastiky i seminář pro knihovníky. Pětipodlažní budova pojme ledacos, včetně přednáškové místnosti.

Book! Con v knihovně jsme zde okusili přede dvěma roky a měl vše, co ke správnému conu, tedy setkání čtenářů a fanoušků fantastických žánrů, patří. Po knihovně se pohybovali lidé v nápaditých kostýmech připomínající počítačové, knižní či filmové hrdiny, probíhaly zde přednášky

i dílny, hrálo se tu i tvořilo. Ochotné a činné knihovnice z Mladé Boleslavi by měly mít nad hlavou magický svítící kruh.

Nelze nezpomenout na Fantasy víkendy v **dobříšské knihovně**, které před pěti lety ukázaly ostatním knihovnám, a to nejen ve Středočeském kraji, že mladí lidé do knihovny rádi přijdou, pokud je jim nabídnut atraktivní program. Možná to někomu přijde jako samozřejmost, ale není. Za těmi všemi akcemi a organizací stojí dobříšský knihovník Tomáš Pipota a jeho knihovničtí Avengers, které nerozhodí ani to, že jejich host na akci pozapomene. Na třetí ročník Fantasy víkendu jsem se přičítal kosmickou rychlostí v poněkud jinou hodinu, než bylo plánováno. Program se však magicky přeskupil a vše dopadlo skvěle. Zvenku pomenší hezká knihovna obklopená zelení, ale vevnitř samé zázraky! Vedle zajímavých hostů na cenech čekají účastníci i rozmanité deskové hry, připravené LARPy, nabídka nových knih od zúčastněných nakladatelství – a zejména se podává super guláš a extra polívka, rok co rok!

Kladenské srdce

Středočeská vědecká knihovna v Kladně, která je zároveň vydavatelem tohoto periodika, je knihovnou krajskou a na svou velkolepou secesní budovu je tak pyšná, že ji má jako ústřední motiv vetknutou i v logu. Pro autory není jednoduché cestovat za akcí pro veřejnost do města, kde nemá žádné vazby. Zde se však výtečně daří naplňovat myšlenku, že hosté se mohou střídat, ale pokud se akce pořádají pravidelně, přicházejí pravidelně i návštěvníci. Byl jsem sem pozván na besedu *Fenomén audioknih* s vyprávěním o vzniku audiovydavatelství, o problémech při stavění a zařizování zvukového studia, a to vše samozřejmě proloženo veselými historkami z natáčení. Návštěva byla excelentní – 35 lidí všeho věku, samých nadšenců do audioknih. Přednáška trvala do poslední minuty, kdy to ještě bylo možné, a i venku jsme pokračovali ve volných rozhovorech o tématu audioknih. *Kladno, to je to město, Kladno, to je ten hit. Kladno, to je to město, Kladno, můj tajnej tip* (text a hudba Yo You Band).

JIŘÍ W. PROCHÁZKA

jirka.walker28@gmail.com

KLÁRA SMOLÍKOVÁ

klara.smolikova@tiscali.cz

Ze světa

Zdroje jsou dostupné v *Knihovně knihovnické literatury Národní knihovny ČR*

Problematiku ochrany soukromí uživatelů při sběru dat národními digitálními knihovnami řeší i knihovny v Jižní Americe. Digitální knihovny jednotlivých zemí byly zkoumány s cílem identifikovat data shromážděná jak s vědomím uživatele, tak s explicitní přítomností zásad ochrany osobních údajů. Konkrétně z výzkumu v Brazílii vyplynulo, že pouze dvě z brazilských prověřovaných digitálních knihoven poskytují pokyny k ochraně osobních údajů uživatelů a data, která jsou shromažďována bez vědomí uživatele, převyšují ta, která uživatel vědomě poskytuje. Výzkum dospěl k závěru, že problémy ochrany soukromí jsou ovlivněny nízkým povědomím uživatelů o tom, kdy, jak a kde se shromažďování údajů provádí. Pro zvýšení tohoto povědomí je zásadní dostupnost pravidel ochrany osobních údajů. Se zvýšeným využíváním technologických zařízení se rozrůstají aktivity spojené se shromažďováním osobních údajů a zasahují všechny segmenty společnosti. Ohrožení soukromí nastává už v okamžiku, kdy uživatel přeneše své aktivity na digitální médium a zanechá stopy interakcí v tomto prostředí. V případě digitálních knihoven bylo zjištěno, že shromažďování dat se týká údajů registrů a vyhledávacího dotazu – situace, která je pro uživatele v interakci se stránkami digitálních knihoven implicitní. Digitální prostředí by mělo ve svém obsahu jasně nejen sbírat data, která jsou snadno viditelná, ale také data, která jsou přítomna v toku komunikace prostřednictvím počítačových sítí. (*IFLA Journal* – Volume 44, Number 3, October 2018, s. 170–182)

Městská knihovna ve Frankfurtu nad Mohanem získala národní cenu Německé knihovnické asociace (DBV) a Nadace Deutsche Telekom ve výši 20 000 eur za práci v rámci školních knihoven. Národní cena byla udělena projektu školních knihoven Arian, jehož koncepce a model mohou sloužit jako vzor nejen v Německu, ale i v zahraničí. Společnost Arian byla založena v roce 1974 a na celostátní projekt získala silnou podporu od samosprávných orgánů. Velké investice do školních knihoven proběhly v rámci iniciativy *Bezpečná budoucnost dětí ve Frankfurtu*. Tato síť zapojila do své činnosti 111 školních knihoven a cca 57 300 žáků.

Umožnila dětem přirozený přístup ke znalostem, informacím a literatuře ve svém každodenním školním životě. Arian byla jednomyslně vybrána z velkého výběru kandidátů. Porota ocenila spolupráci školních knihoven v oblasti mediální výchovy a podpory čtenářství. Rozhodnutí je jasným závazkem pro školní knihovny a jasným vzdělávacím signálem pro odborné školní knihovny, které podporují rovné příležitosti a integraci. Služby školních knihoven mají nezastupitelnou roli ve vzdělávacím systému, jsou partnery veřejných knihoven a musí být lépe podporovány a uznány politickými činiteli. Německá knihovnická asociace nabízí školním knihovnám poradenství při tvorbě koncepcí a organizaci školních knihoven pro všechny německé školy.

(*BuB Forum Bibliothek und Information – Jahrgang 70, Nr. 6, 2018, s. 381*)

V oddělení restaurování a konzervace Slovenské národní knihovny restaurovali vzácnou knihu Sebastiana Münstera *Cosmographia*. Jde o druhé vydání tohoto díla vydaného v německém jazyce v roce 1548. V současnosti je kniha ve vlastnictví Lyceální knihovny v Kežmaroku, která má ve svých fondech 55 prvotisků, 3000 knih ze 16. století, 30 000 titulů starých tisků ze 17.–19. století a 6000 titulů slovacik od 16. století do poloviny 20. století. Jedná se o největší školní historickou knihovnu ve střední Evropě, jejíž začátky spadají do období vzniku školy v Kežmaroku. Od svého založení plnila knihovna zároveň funkci veřejné knihovny. Dílo *Cosmographia* obsahuje 569 bohatě kolorovaných dřevorytů a 34 dvojlistů map. Na přední straně knižních desek se dochovalo mosazné kování, celkově byla knižní vazba poškozená i na dřevěných deskách. Blok knihy byl poškozený především častým využíváním. Restaurování knižních desek bylo provedeno jen tam, kde byly desky nejvíce poškozeny. Přední část dřevěné desky musela být zcela vyměněna, chybějící části kožené vazby byly nahrazeny novou kůží, na hřbet byl použit nový usňový potah. Chybějící části mosazného kování nebyly doplněny, ale byly pouze restaurovány části stávající. Zrestaurované fragmenty této vzácné knihy jsou k dispozici k dalšímu možnému studiu. (*Knižnica – ročník 19, číslo 2, 2018, s. 40–43*)

Před 170 lety, **2. 2. 1849**, se narodil slovenský básník, dramatik a překladatel **Pavol Országh-Hviezdoslav** († 1921).

Před 90 lety, **4. 2. 1929**, se narodil český spisovatel, filmový scenárista a publicista **Jan Procházka** († 20. 2. 1971). V roce 1949 se stal vedoucím

Státního statku mládeže na Bruntálsku. Byl členem ÚV ČSM a v letech 1962–1967 kandidátem ÚV KSČ, členem jeho ideologické komise a poradcem prezidenta Antonína Novotného. V období před i během pražského jara patřil k předním iniciátorům reformního hnutí, po roce 1969 byl vyloučen z KSČ a pronásledován za své postoje. Od konce 50. let byl filmovým scenáristou, dramaturgem a vedoucím tvůrčí skupiny ve Filmovém studiu Barrandov. Publikoval v různých denících a časopisech. Své fejetony vydal knižně v souboru *Politika pro každého*. Je autorem novel a próz *Zelené obzory*, *Ať žije republika*, *Kočár do Vídně*, *Svatá noc*, *Závěj*, *Přestřelka*, *Tři panny a Magdaléna* a dalších. Nejznámější jsou však jeho scénáře k filmům režiséra Karla Kachyni: *Trápení*, *Závrať*, *Ať žije republika*, *Kočár do Vídně*, *Noc nevěsty a Ucho* z roku 1970, které putovalo rovnou do trezoru a do kin bylo uvedeno až v roce 1990, aniž by ztratilo cokoli ze své působivosti. Před 90 lety, **10. 2. 1929**, se narodil český prozaik a fejetonista **František Nepil** († 1995), který psal také prózy pro děti (*Dobré a ještě lepší jitro*, *Malý atlas mého srdce*, *Kněžnin prsten*, *Makový mužiček*, *Naschválničci* aj.).

Před 35 lety, **12. 2. 1984**, zemřel jeden z nejslavnějších argentinských spisovatelů **Julio Cortázar** (* 1914), autor povídek s fantastickými prvky (*Konec hry*, *Pronásledovatel*, *Změna osvětlení* aj.) či románů a próz experimentujících s kompozicí, hrou se slovy a s fragmentární strukturou (*Výherci*, *Nebe, peklo, ráj*, *Jistý Lukáš*, *Příběhy o kronopech a fámeh* aj.); podle jedné jeho povídky vznikl slavný film Michelangela Antonioniho *Zvětšenina*.

Před 90 lety, **17. 2. 1929**, se narodil americký prozaik **Chaim Potok** († 2002), autor románů s židovskou tematikou *Jmenuji se Asher Lev* či *Vyvolení*.

Před 35 lety, **21. 2. 1984**, zemřel ruský (sovětský) spisovatel **Michail Šolochov** (* 1905), no-

sitel Nobelovy ceny za literaturu (1965). Pocházel z Rostovské oblasti, u řeky Don prožil dětství a mládí. V roce 1922 odešel do Moskvy, v roce 1932 vstoupil do komunistické strany a již o dva roky později byl členem vedení svazu spisovatelů. Druhé světové války se účastnil jako válečný dopisovatel deníku *Pravda*. Publikovat začal v roce 1923, první povídky shrnul do knih *Donské povídky* a *Azurová step*. V letech 1928–1940 vycházela čtyřdílná románová epopej *Tichý Don*, Šolochovovo nejproslulejší dílo, v němž líčí život donských kozáků v období první světové války, říjnové revoluce a ruské občanské války. V roce 1932 vyšel první díl románu *Rozrušená země*; druhý díl vyšel až v roce 1960. Román se zabývá kolektivizací zemědělství na Donu, hrubě však zkrusluje její skutečné důsledky. Tematikou druhé světové války se zabývají knihy *Škola nenávisťi*, nedokončený román *Bojovali za vlast* a proslulá novela *Osud člověka*, zfilmovaná Sergejem Bondarčukem.

Před 30 lety, **21. 2. 1989**, zemřel maďarský spisovatel **Sándor Márai** (* 1900), rodák z Košic, který žil od roku 1948 v emigraci ve Švýcarsku a v Itálii a od roku 1952 v USA; k oživení zájmu o jeho dílo došlo až v 90. letech v Evropě i v USA; také u nás vyšla řada překladů jeho novel a románů: *Svíce dohořívají*, *Zpověď*, *Noc před rozvodem*, *Čtóra, pes s charakterem*, *Země, země...!*, *Odkaz Ester*, *Judita*; v roce 2008 vyšly český také dvojdílné *Deníky (1943–1989)*.

Před 40 lety, **24. 2. 1979**, zemřel český prozaik a scenárista **Jan Otčenášek** (* 1924), autor románů a novel *Romeo*, *Julie a tma*, *Kulhavý Orfeus*, *Když v ráji přšelo*, *Pokoušení Katarína* a především románů *Občan Brych*, který byl vzorem socialistického realismu; ze scénářů je známý např. televizní seriál *Byl jednou jeden dům* (napsaný s Oldřichem Daňkem) či filmy *Milenci v roce jedna*, *Lásky mezi kapkami deště* a *Občan Brych*; zfilmována byla i další jeho díla. Před 155 lety, **26. 2. 1864**, se narodil český básník a prozaik **Antonín Sova** († 1928). Před 155 lety, **29. 2. 1864**, se narodil **Josef Svatoopluk Machar** († 1942), český básník, prozaik, fejetonista, novinář a politik.

Portréty archiv autora

První knihovní zákon – 100 let: Knihovny ve Středočeském kraji
s. 27–32

← **Současná Středočeská vědecká knihovna v Kladně sídlila v období 1. republiky v prostorách kladenského zámku**

Seznam doporučených knih pro čtenáře Městské veřejné knihovny v Kladně z roku 1936 →

Foto: archiv SVK v Kladně

↑ **Dnešní Knihovna města Mladá Boleslav (Veřejná čítárna a knihovna královského města Mladá Boleslav) sídlila od roku 1909 až do 30. let v budově chlapecké školy na Komenského náměstí**

Foto: archiv Knihovny města Mladá Boleslav

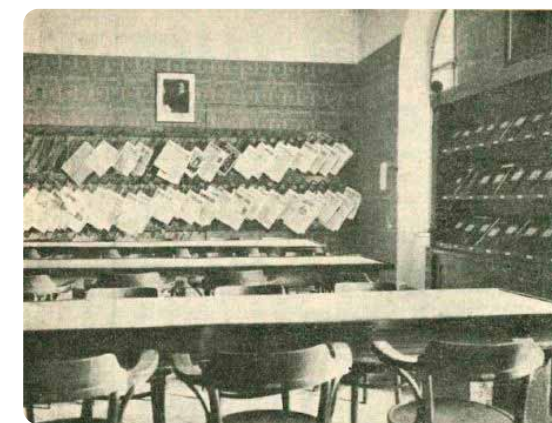
↑ **Sklad knih dnešní Městské knihovny Beroun (30. léta)**

Foto: archiv MěK Beroun

↑ **Prostory dnešní Městské knihovny Kutná Hora v období 1. republiky (až do roku 1938 v Hrádku)**

Foto: archiv MěK Kutná Hora

↑ **Veřejná čítárna dnešní Městské knihovny Čáslav, tehdy umístěná v 1. patře budovy radnice (konec 20. let)**

Foto: archiv MěK Čáslav

Březen měsíc čtenářů 2019
v rámci akce hledáme

MISTR

ČETBY

Více informací na
www.skipcr.cz

Geiba

KNIHOVNY.CZ

BŘEZEN
30

skip